

РЕГІОНАЛЬНА ПРОГРАМА
«ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ Й
УПРАВЛІННЯ В ЛІСОВОМУ СЕКТОРІ
КРАЇН СХІДНОГО РЕГІОНУ ДІЇ
ЄВРОПЕЙСЬКОГО ІНСТРУМЕНТУ
СУСІДСТВА ТА ПАРТНЕРСТВА II»

Програма фінансується Європейським Союзом і впроваджується
Світовим банком у партнерстві з WWF та МСОП

www.enpi-fleg.org

Олег Сторчоус

ЗМІНИ В АНТИКОРУПЦІЙНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ: ЗАСТОСУВАННЯ У ЛІСОВОМУ СЕКТОРІ

Київ, 2015

Настоящая публикация подготовлена при содействии Европейского союза. Содержание, суждения, интерпретации и выводы настоящей публикации являются исключительной ответственностью группы Программы ФЛЕГ II (ЕИСП Восток), www.enpi-fleg.org, и никоим образом не являются отражением взглядов Европейского союза. Выраженные взгляды не обязательно отражают взгляды организаций исполнителей.

Вступ

14 жовтня 2014 року Верховною радою Україною ухвалений пакет антикорупційних законів, серед яких - Закони України «Про запобігання корупції», «Про Національне антикорупційне бюро України» та «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки». Закон України «Про запобігання корупції» №1700-VII (надалі по тексту – антикорупційний закон, новий закон, Закон №1700) набрав чинності 26 квітня 2015 року. Водночас втратили чинність базові законодавчі акти, що врегульовували зазначену сферу правовідносин, а саме: Закон України «Про засади запобігання і протидії корупції» №3206-VI від 07.04.2011 (надалі по тексту – попередній, старий закон, Закон №3206) та Закон України «Про правила етичної поведінки» №4722-VII від 17.05.2012.

З метою роз'яснення положень чинного на той час антикорупційного законодавства в рамках програми «Правозастосування та управління в лісовому секторі країн східного регіону дії європейського інструменту сусідства та партнерства-2» (ФЛЕГ II ЄІСП Схід) у липні 2014 року видано посібник «Запобігання і протидія корупції в лісовому секторі України». У ньому детально розглянуті положення попередніх базових законів в антикорупційній сфері, серед яких вже згаданий Закон України «Про засади запобігання і протидії корупції» та Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення».

У розвинутих країнах антикорупційне законодавство формується десятиліттями, й Україна також перебуває на шляху вдосконалення власної законодавчої бази у сфері боротьби із корупцією. Новий антикорупційний закон, маючи на меті комплексне реформування системи попередження корупції в країні у відповідності до міжнародних стандартів, поряд із деталізацією вже існуючих інструментів запобігання корупції запроваджує правові та організаційні засади функціонування антикорупційної системи. При цьому вдосконалюється зміст і порядок застосування превентивних антикорупційних механізмів, встановлюються додаткові правила усунення наслідків корупційних правопорушень.

За результатами порівняльного аналізу попереднього та нового законодавчих актів можна стверджувати, що переважна більшість попередніх норм аналогічного змісту в Законі №1700 зазнали суттєвих змін, запроваджено багато нових вимог положень і норм, котрі є складними для тлумачення пересічними фахівцями лісової галузі.

Крім того, до ухвалених антикорупційних законів із моменту їх прийняття внесені зміни Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України та Національного агентства з питань запобігання корупції» від 12.02.2015 за №198-VIII, яким передбачена низка суттєвих новел і доповнень до повноважень зазначених органів.

З огляду на необхідність продовження практики поширення правових знань у сфері попередження корупції серед працівників лісової галузі, ця стаття покликана допомогти зацікавленим читачам розібратися з ухваленими законодавчими нововведеннями та запобігти можливим порушенням закону.

Для більш ефективного опрацювання цієї статті бажано, щоб читач попередньо ознайомився зі змістом посібника «Запобігання і протидія корупції в лісовому секторі України», який розміщено на офіційному сайті програми ФЛЕГ II в Україні.

I. Зміни в механізмах запобігання корупції та системі уповноважених державних органів

1.1. Визначення основних понять у сфері запобігання корупції

У міжнародній практиці ключовим у профільних законах, що врегульовують сферу запобігання корупції, є визначення самого поняття «корупція». Новий Закон №1700 містить визначення цього негативного явища тотожне тому, що було в Законі №3206, тобто сфера його дії в світлі визначення базового поняття не змінилася.

Основною складовою поняття «корупція» є суб'єкти, тобто посадовці, які протиправно використовують надані повноваження та пов'язані з цим можливості з метою одержання хабарів та інших неправомірних вигод, а також сторона корупційних угод – особи, які обіцяють, пропонують чи надають неправомірні вигоди таким посадовцям. Ухвалений закон вніс корективи до визначення кола таких посадових осіб, дещо уточнивши їх статус. Зокрема, попередній Закон №3206 оперував поняттям «суб'єкти відповідальності за корупційні правопорушення». Це означає, що відповідні посадовці, інші фізичні особи, які вчиняють суміжні із корупцією дії, підлягають юридичній відповідальності за визначені законом правопорушення.

Однак у новому Законі №1700 статус суб'єктів дещо звужено, адже вони визначаються вже як «суб'єкти, на яких поширюється дія цього Закону» (ст. 3 Закону). Проте це не означає, що такі особи не можуть нести кримінальну, адміністративну, цивільно-правову чи дисциплінарну відповідальність. Фактично в кодексах та інших законодавчих актах, які встановлюють таку відповідальність, передбачені відповідні склади правопорушень, що окреслюють конкретні незаконні діяння. З іншого боку, в Кримінальному кодексі України та Кодексі України про адміністративні правопорушення не внесено суттєвих змін щодо статусу службових осіб і громадян, які можуть бути суб'єктами кримінальних та адміністративних правопорушень за вчинення корупційних діянь.

Як неодноразово зазначалося в посібнику «Запобігання та протидія корупції в лісовому секторі України», попередній закон чітко не визначив питання про віднесення державної лісової охорони лісгосподарських підприємств до суб'єктів відповідальності – посадовців державних органів. Новий Закон №1700 усунув цю прогалину, прямо вказавши, що посадові особи державної лісової охорони як обласних управлінь, так і лісгоспів, відносяться до осіб, уповноважених на виконання функцій держави, тобто є суб'єктами, на яких поширюється дія згаданого закону. Відтепер за своїм статусом, що визначений ухваленим законом, держлісохорона прирівнюється до державних службовців, працівників правоохоронних органів. Отже, на них повною мірою став поширюватися увесь спектр заборон та обмежень, передбачений статтями антикорупційного закону.

Загалом посадових осіб лісової галузі, на яких поширюється дія ухваленого Закону №1700, можна розділити на п'ять категорій:

1. Керівник центрального органа виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері лісового господарства – Голова Державного агентства лісових ресурсів України (підпункт «а» пункту 1 частини першої ст. 3 Закону).

2. Посадові та службові особи державної лісової охорони (підпункт «є» пункту 1 частини першої ст. 3 Закону).

Статус посадовців державної лісової охорони як суб'єкта відповідальності за корупційні правопорушення не був врегульований попереднім законом, що обумовило суперечливу правозастосовчу практику. У правоохоронних органах не виникало питань щодо притягнення до адміністративної відповідальності фахівців ОУЛМГ, посади яких віднесені до держлісоохорони, оскільки останні входили до переліку посадових осіб державних органів. Однак багато суперечностей викликало притягнення посадовців держлісоохорони лісогосподарських підприємств, установ та організацій сфери управління ДАЛРУ, які, будучи представниками правоохоронного органа, мали трудові відносини не з державним органом, а з комерційним підприємством державної форми власності або відповідною організацією. У зв'язку з цим багато суддів виносили рішення, згідно з якими такі посадовці не визнавалися суб'єктами правопорушень.

Проте новий Закон №1700 усунув суперечності, визначивши вказану професійну групу як осіб, уповноважених на виконання функцій держави. Нагадаємо, що перелік посадовців держлісоохорони визначений Постановою Кабінету Міністрів України від 16.09.2009 №976 і містить низку посад, починаючи від голови Держлісагентства та закінчуючи єгерем лісогосподарського підприємства. До речі, стосовно єгерів необхідно звертати увагу на коло повноважень, що передбачені їх посадовими інструкціями. Вони через особливості адміністративних функцій, що ними виконуються, можуть і не відноситися до категорії посадових осіб. А звідси впливає неможливість притягнення їх до відповідальності за певні правопорушення.

3. Посадові та службові особи державних органів, уповноважені на виконання функцій управління лісовим і мисливським господарством (підпункт «з» пункту 1 частини першої ст. 3 Закону).

Сюди слід віднести всіх інших посадовців Держлісагентства, управлінь лісового та мисливського господарства, що входять до сфери управління згаданого державного органа.

4. Окрема група суб'єктів, на яких поширюється згаданий закон, – депутати місцевих рад. Відомо, що багато різних посад лісогосподарських підприємств займають працівники, які одночасно є депутатами сільських, селищних, районних та обласних рад (підпункт «2» пункту 1 частини першої ст. 3 Закону). Закон №1700 називає їх «виборними особами», через що вони становлять окрему групу суб'єктів.

5. Посадові особи державних і комунальних лісогосподарських підприємств, установ та організацій лісогосподарського спрямування (наукові й навчальні заклади, лісозахисні об'єднання тощо), засновником яких є держава або територіальні громади в особі уповноважених органів: ДАЛРУ, Мінагрополітики, Мінприроди, обласні або районні ради тощо (підпункт «а» пункту 1 частини другої ст. 3 Закону №1700, як і редакція попереднього Закону, визначає їх як «прирівняних до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування»).

Отже, до цієї групи віднесені всі інші посадові особи, за винятком державної лісової охорони, які перебувають у трудових відносинах із відповідним державним чи комунальним лісгоспом, установою чи організацією. Зокрема, це всі посадові особи лісової охорони комунальних лісгоспів, головні бухгалтери, головні інженери, головні економісти, начальники складів, цехів та інших підрозділів держлісгоспів тощо.

Ухвалений у жовтні минулого року закон також скоротив перелік суб'єктів, згаданих у редакції попереднього Закону №3206. Так, новий Закон не виокремлює як самостійних суб'єктів посадовців і працівників інших юридичних осіб, що беруть участь в угодах, пов'язаних із прийманням/передачею неправомірної вигоди, а також фізичних осіб – у разі одержання від них неправомірної вигоди чиновниками та виборними особами.

1.2 Зміни в системі державних органів, що уповноважені на запобігання і протидію корупції

У попередньому Законі №3206 окрема норма була присвячена характеристиці суб'єктів, які мають здійснювати заходи із запобігання і протидії корупції. Ст. 5 стисло визначала роль Президента України, Верховної Ради України, уряду та інших державних органів у сфері попередження та боротьби з корупцією.

Однак чинний Закон №1700 не передбачає аналогічного переліку компетенції центральних органів влади в антикорупційній сфері. Натомість дещо змінено перелік суб'єктів у сфері протидії корупції. Так, відповідно до ч. 1 ст. 1 Закону №1700 до них віднесені:

- Національне антикорупційне бюро;
- органи прокуратури;
- органи внутрішніх справ;
- Національне агентство з питань запобігання корупції.

До речі, назва ухваленого Закону №1700 не зовсім відповідає його змісту, оскільки складається враження, що закон не врегульовує аспекти протидії корупції, як було у попередньому законодавчому акті. Насправді ж у новому Законі №1700 відображено майже всі питання протидії корупції, що були у Законі №3206.

А. Національне антикорупційне бюро України (НАБУ)

Національне антикорупційне бюро України є державним правоохоронним органом зі спеціальним статусом, що утворюється Президентом України, на який покладається виявлення та розслідування корупційних правопорушень, що вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та становлять загрозу національній безпеці.

Зокрема, відповідно до ст. 216 Кримінально-процесуального кодексу України, до підслідності детективів Бюро належать злочини, вчинені також державними службовцями, посади яких віднесені до 1 та 2 категорії посад, та прирівняними до них особами, народними депутатами та депутатами обласних рад, суддями, прокурорами (не нижче рівня керівника структурного підрозділу), особами вищого начальницького складу правоохоронних органів та керівниками суб'єктів великого підприємництва, в статутному капіталі яких частка державної власності перевищує 50%. Іншим критерієм підслідності є розмір шкоди чи збитків, завданих у результаті вузького переліку службових злочинів – він повинен становити станом на січень 2015 року не менше 609 тис. грн.

Правова основа діяльності – Закон України «Про Національне антикорупційне бюро» від 14.10.2014, який набув чинності 25.01.2015.

Керівництво діяльністю НАБУ здійснює його директор, який призначається на посаду Президентом України за результатами конкурсного відбору терміном на 7 років. Останній уповноважений утворювати своїм рішенням не більше семи територіальних управлінь.

Структура НАБУ складається із центрального та територіальних управлінь із граничною численністю до 700 осіб. Сюди відносяться підрозділи детективів (посадовці НАБУ, які наділяються повноваженнями проведення як слідчих, так і оперативно-розшукових заходів), інформаційно-аналітичні, оперативно-технічні підрозділи, підрозділи внутрішнього контролю, підрозділи, що здійснюють виявлення майна, яке може бути предметом конфіскації, підрозділи швидкого реагування, експертні, фінансові, кадрові та інші структурні одиниці.

Для належного та якісного виконання покладених обов'язків співробітникам НАБУ законодавцем надані широкі повноваження, окремі з яких є навіть такими, що суперечать конституційним засадам. Обсяг таких повноважень є найбільшим у порівнянні із іншими правоохоронними органами, зокрема, й такі:

- вести оперативно-розшукові заходи;
- у відповідному порядку вилучувати від інших правоохоронних органів оперативно-розшукові справи та кримінальні провадження, в тому числі ті, що стосуються кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності НАБУ;
- вилучувати за письмовим запитом інформацію від державних органів та органів місцевого самоврядування, зокрема, відомості про використання коштів Державного бюджету України, розпорядження державним або комунальним майном. Державний орган зобов'язаний надати таку інформацію невідкладно, але не пізніше ніж протягом трьох робочих днів;
- ознайомлюватися в державних і самоврядних органах із документами та іншими матеріальними носіями інформації, необхідними для попередження, виявлення, припинення та розслідування кримінальних правопорушень;
- отримувати від банків, депозитарних, фінансових та інших установ, підприємств та організацій незалежно від форми власності інформацію про операції, рахунки, вклади, правочини фізичних та юридичних осіб;

- на підставі рішення суду на строк до 10 діб опечатувати архіви, каси, приміщення, брати їх під охорону, а також вилучати предмети в порядку, визначеному кримінально-процесуальним законодавством;

- безперешкодно входити до державних органів, органів місцевого самоврядування та зони митного контролю, та за особливим порядком – до військових частин та установ, пунктів пропуску через державний кордон України;

- звертатися з позовом до суду про визнання необґрунтованими активів і про їх витребування у публічних службовців та пов'язаних із ними осіб;

- за рішенням суду здійснювати окремий вид негласних заходів – моніторинг банківських рахунків;

- проводити затримання осіб без ухвали слідчого судді за наявності обґрунтованих підстав;

- у невідкладних випадках за постановою прокурора накладати попередній арешт терміном до 48 годин на майно або кошти на рахунках фізичних чи юридичних осіб у фінансових установах тощо.

За невиконання законних вимог посадових осіб Бюро законом (ст. 185-13 КУпАП) передбачена адміністративна відповідальність у вигляді штрафу в розмірі від 4250 до 6800 грн.

Б. Органи прокуратури

Відповідно до ухвалених законодавчих змін, із 15 липня поточного року почне діяти нова редакція Закону України «Про прокуратуру», ухвалена парламентом 14.10.2014, що суттєво змінила структуру, повноваження та функції цього органу. Зокрема, профільний закон уже не містить так званої функції «загального нагляду» за додержанням та застосуванням законів усіма суб'єктами права. Передбачено створення нової системи регіональних і місцевих прокуратур, ліквідовано спеціалізовані прокуратури, в тому числі – природоохоронні та екологічні, цей правоохоронний орган також позбавлено повноважень проведення досудового розслідування тощо.

Варто також звернути увагу на інші законодавчі новели в ухваленому законі. Наприклад, деякі елементи здійснення прокурором нагляду за додержанням законів у формі судового представництва держави й громадян в судах залишаться, і законом (ст. 24) передбачений чіткий порядок її реалізації. Відповідно до п.1 Розділу VIII "Перехідні положення", прокуратура виконує функцію нагляду за додержанням прав і свобод людини й громадянина, дотриманням відповідних законів органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, їхніми посадовими й службовими особами виключно у формі представництва інтересів громадянина або держави в суді.

Крім того, ухвалена редакція Закону України «Про прокуратуру» не передбачає повноважень прокуратури щодо проведення досудового розслідування. Поки що, згідно з п. 4 «Перехідних положень» згаданого закону, слідчі органів прокуратури здійснюють досудове розслідування до початку діяльності державного бюро розслідувань, але не більше ніж впродовж 5 років після набрання чинності Кримінальним процесуальним кодексом України.

Змінами до ст. 255 КУпАП прокуратуру також позбавлено повноважень зі складання протоколів про вчинення адміністративних правопорушень, пов'язаних із корупцією, що передбачені статтями 172-4, 172-5, 172-6, 172-7, 172-8, 172-9 КУпАП. Проте, відповідно до ст. 250 КУпАП, у правоохоронців залишаються права щодо здійснення нагляду за виконанням законів при провадженні у справах про адміністративні правопорушення. Так, відповідно до ст. 7 КУпАП, прокурор здійснює нагляд за додержанням законів при застосуванні заходів впливу за адміністративні правопорушення шляхом реалізації повноважень щодо нагляду за дотриманням законів при застосуванні заходів примусового характеру, пов'язаних із обмеженням особистої свободи громадян. При провадженні у справах про адміністративні правопорушення, передбачені статтями 172-4–172-9 цього Кодексу, участь прокурора у розгляді справи судом визнається обов'язковою.

В ухвалених законах «Про прокуратуру» та «Про запобігання корупції» немає вказівки на необхідність здійснення координаційної діяльності прокуратури із протидії корупції у правоохоронних органах. Натомість у рамках функції нагляду за додержанням законів органами, що ведуть дізнання, досудове слідство, оперативно-розшукову діяльність, прокурори здійснюють нагляд за тими правоохоронними органами, які виявляють і розслідують злочини, зокрема корупційні.

Крім того, змінами від 12.02.2015 до Закону України «Про прокуратуру» передбачено створення в системі Генеральної прокуратури України (на правах структурного підрозділу) Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (САП). Її керівник має статус заступника Генерального прокурора і призначається особисто Генеральним прокурором України. Функцією САП визначено здійснення нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування Національним антикорупційним бюро України (НАБУ), підтримка державного обвинувачення у відповідних провадженнях, представництво інтересів держави в судах. До загальної структури САП входять центральний апарат і територіальні філії, що розміщуються у тих самих містах, що й територіальні управління НАБУ.

В. Органи внутрішніх справ

Нині в законодавчій базі, що врегульовує питання протидії корупції підрозділами Міністерства внутрішніх справ України, утворилася певна прогалина. Зокрема, в системі МВС із 1991 року функціонувало Головне управління по боротьбі з організованою злочинністю (ГУБОЗ МВС) та його територіальні підрозділи – управління в областях, що підпорядковувалися Міністрові внутрішніх справ і начальникам УБОЗ. Одним із основних завдань цього підрозділу, крім протидії організованим злочинним угрупованням, була боротьба з корупцією у сферах, що мали стратегічне значення для економіки держави, серед посадовців правоохоронних органів, суддів тощо.

12.02.2015 Верховною Радою України був ухвалений Закон України «Про внесення змін до законодавчих актів України щодо реформування органів внутрішніх справ» №193-VIII, відповідно до якого в рамках оптимізації структури МВС було ліквідовано спеціальні підрозділи з боротьби з організованою злочинністю (структура ГУБОЗ МВС із обласними та міжрайонними підрозділами УБОЗ). Тому названий підрозділ МВС уже не уповноважений здійснювати заходи з протидії корупції, в тому числі – в лісовому секторі.

На сьогодні, згідно з проектом концепції першочергових заходів реформування МВС, у межах міністерства планується об'єднати всі існуючі спецпідрозділи та створити на їхній базі єдиний універсальний спеціальний підрозділ міліції, передати функції ліквідованого УБОЗ до блоку кримінальної міліції, утворити центральний орган виконавчої влади – Національну поліцію, діяльність якого буде спрямовуватися міністром.

Поки що основні законодавчі акти, які врегульовують питання діяльності підрозділів МВС, залишаються незмінними в частині повноважень із протидії корупції, зокрема Закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», КУпАП тощо. Тлумачення чинних норм дозволяє дійти висновку, що органи внутрішніх справ продовжують виконувати завдання щодо протидії корупції, і вони у своїй діяльності мають протидіяти вказаним злочинним проявам.

Крім того, на розгляді парламенту зараз перебуває низка законопроектів щодо реформування МВС, серед них проект закону «Про Національну поліцію». Очікується, що основними завданнями поліції будуть визначені оперативно-розшукова, кримінально-процесуальна та адміністративна функції. В контексті повноважень, наданих Національному антикорупційному бюро, можна спрогнозувати, що підрозділи МВС (національної поліції) матимуть повноваження щодо виявлення всіх інших корупційних злочинів і правопорушень, за винятком тих, що відносяться до підслідності НАБУ. Повноваження досудового розслідування найбільш небезпечних злочинів (організованої злочинності, тероризму, вбивств, катування) планується покласти на слідчих Державного бюро розслідування України, створення якого передбачено Кримінально-процесуальним кодексом України не пізніше листопада 2017 року.

Також залишається невизначеною доля спеціальних підрозділів по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю СБУ України. До цього часу профільними законами вони не позбавлені повноважень виявляти та розслідувати корупційні злочини й правопорушення. Водночас чинний Закон №1700 не відносить їх до спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції.

Таким чином, на сьогодні триває реформування структури МВС і компетенція цього органа в антикорупційній сфері залишається несформованою.

Г. Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК)

Постановою Кабінету Міністрів України №118 від 18.03.2015 на виконання вимог Закону №1700 створено центральний орган виконавчої влади зі спеціальним статусом, який покликаний забезпечити формування та реалізацію державної антикорупційної політики – Національне агентство з питань запобігання корупції (надалі по тексті – НАЗК, Агентство). Створене агентство є відповідальним Верховній Раді України, а підконтрольне та підзвітне Кабінету Міністрів України. Діяльність НАЗК має здійснюватися на колегіальних засадах із дотриманням принципів прозорості: до його складу входить п'ять членів, а саме Агентство очолює Голова, який обирається членами цього органа на два роки. Основною формою роботи є засідання, що проводиться не рідше одного разу на тиждень, рішення приймаються більшістю голосів від його загального складу.

До ухвалення Закону №1700 функції формування і реалізації антикорупційної політики були розподілені між органами влади, що не відповідало міжнародним стандартам, а низка функцій взагалі не була закріпленою за жодним органом. Внаслідок цього в Україні не було чіткої інституційної основи для формування й реалізації антикорупційної політики.

Це питання було вирішене шляхом покладення на єдиний орган – НАЗК функцій із формування і реалізації антикорупційної політики, розроблення проектів Антикорупційної стратегії та інших нормативно-правових актів із цих питань, підготовки для розгляду урядом і подальшого схвалення парламентом проекту доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики, здійснення загального аналізу ситуації із корупцією, моніторингу й контролю за виконанням відповідного законодавства.

Також до компетенції НАЗК входить низка інших суміжних інформаційних, координаційно-аналітичних повноважень: координаційно-методична допомога державним органам у виявленні й усуненні корупційних ризиків, надання роз'яснень із питань застосування етичної поведінки, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у діяльності публічних службовців та виборних осіб, інформування громадськості.

Крім того, на НАЗК покладається здійснення фінансового контролю (перевірка антикорупційних декларацій, моніторинг способу життя), ведення Єдиного державного реєстру зазначених декларацій, затвердження правил етичної поведінки державних службовців, здійснення співпраці з особами, які добровільно повідомляють про можливі факти корупційних і пов'язаних з корупцією порушень (викривачами).

Для виконання наданих повноважень Національне агентство наділяється Законом №1700 правом:

- одержувати за письмовими запитами від інших юридичних і фізичних осіб необхідну інформацію;
- вносити обов'язкові до виконання приписи;
- мати прямий доступ до баз даних;
- отримувати заяви від фізичних та юридичних осіб про порушення вимог Закону №1700;
- проводити за власною ініціативою перевірку можливих фактів порушення згаданого закону;
- проводити перевірки в органах влади щодо підготовки та виконання антикорупційних програм;
- отримувати пояснення від осіб, уповноважених на виконання функцій держави та місцевого самоврядування, ініціювати службові розслідування;
- звертатися до суду із позовами, складати протоколи про вчинення адміністративних корупційних правопорушень і тих, що пов'язані із корупцією, а також звертатися до спеціально уповноважених органів у сфері протидії корупції із висновками про наявність ознак кримінальних корупційних порушень тощо.

Державні органи та підприємства зобов'язані надавати на запиті НАЗК документи й інформацію впродовж 10 робочих днів із дня одержання запиту (ст. 12 Закону №1700). За порушення законних вимог ст. 188-46 КУпАП передбачена адміністративна відповідальність у вигляді штрафу розміром від 1700 до 4250 грн.

1.3 Антикорупційна політика та напрямки змін у державному секторі економіки

Затверджена Указом Президента України від 21 жовтня 2011 р. № 1001 «Національна антикорупційна стратегія на 2011–2015 роки» визнана експертами Європейського Союзу такою, що не відповідає міжнародним стандартам та є неефективним інструментом антикорупційної політики. Зокрема, у провідному політичному документі – Стратегії – відсутні чітко визначені й узгоджені пріоритети, цілі, завдання та заходи щодо реалізації заходів із боротьби з цим явищем, механізми координації та моніторингу. Не враховувано гостроту проблеми та актуальну ситуацію.

У зв'язку з цим у провідному законодавчому акті – Законі №1700 (ст. 18) визначається, що засади антикорупційної політики (Антикорупційна стратегія) ухвалюються Верховною Радою України, яка щороку проводить парламентські слухання, затверджує й оприлюднює національну доповідь щодо реалізації засад антикорупційної політики.

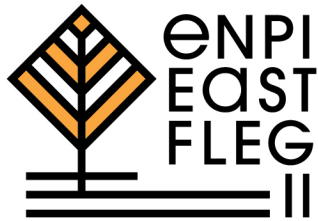
Розробка Антикорупційної стратегії покладається на НАЗК на основі ситуації щодо корупції в країні, а також виконання попередньої програми. В свою чергу, розроблена стратегія повинна здійснюватися шляхом виконання державної програми, яка розробляється НАЗК і затверджується урядом.

Законом визначено, що керівники всіх державних органів несуть персональну відповідальність за забезпечення реалізації державної програми з виконання антикорупційної стратегії.

За рішенням законодавців, головний стратегічний документ у сфері запобігання та протидії корупції, наявність якого передбачена Законом №1700, був одночасно схвалений парламентом у вигляді Закону України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія)» на 2014–2017 роки» за №1699-VII (надалі по тексту – Закон №1699, Антикорупційна стратегія).

Цей закон визначив порядок і суб'єктів здійснення моніторингу, координації її імплементації, а також критерії оцінювання виконання антикорупційної політики. Його головна мета – створення в Україні системи прийняття рішень щодо антикорупційної політики на основі аналізу достовірних даних про корупцію, моніторинг виконання цих рішень та їх впливу на стан справ у сфері протидії корупції незалежним спеціально уповноваженим органом із питань антикорупційної політики в партнерстві із громадянським суспільством, а також формування суспільної підтримки подолання корупції.

Ухвалений Закон №1699 безпосередньо стосується публічної служби, яка представлена в лісовій галузі уповноваженими державними органами (Держлісагентством та його територіальними органами). Приміром, задля вирішення проблем доброчесності державної служби планується внести зміни до ухваленого 2011 року

Закону України «Про державну службу», зокрема, реформувати систему оплати праці публічних службовців шляхом істотного підвищення рівня посадових окладів, прийняти закон про проведення перевірок публічних службовців на доброчесність.

Діяльність державних підприємств в Антикорупційній стратегії визнається сферою із високими ризиками корупції. Наприклад, у розділі 3 «Запобігання корупції» вказується, що «Обмеження щодо запобігання корупції на державних підприємствах діє лише стосовно посадових осіб юридичних осіб публічного права, що не охоплює велику частину працівників державних підприємств. Це спричиняє виникнення конфліктів інтересів (наприклад, укладення контрактів із пов'язаними з менеджментом державних підприємств юридичними особами), непрозорого кадрового добору, що призводить до роботи на одному підприємстві близьких родичів або некомпетентних осіб, наближених до керівництва державного підприємства, ведення власного бізнесу за рахунок ресурсів державного підприємства. Закупівлі за кошти підприємств виведені за межі прозорих процедур, а політика щодо запобігання корупції фактично не проводиться. Крім того, діяльність державних підприємств є непрозорою, громадськість не має змоги отримати інформацію про мету та підстави їх утворення, економічний ефект від їх діяльності, надане державою майно та фінансові зобов'язання і результати діяльності цих підприємств. Зазначене призводить до значних збитків у діяльності державного сектора економіки та неефективного управління державним майном».

Для подолання цієї проблеми Законом №1699 передбачено, зокрема, створити «в органах виконавчої влади та на державних підприємствах комісії у складі працівників підприємств на чолі із заступником керівника органа/державного підприємства, до повноважень яких мають належати визначення пріоритетів, координація та моніторинг виконання програм, надання консультацій і порад із питань запобігання корупції, розгляд інформації про підозри в корупції; запровадити інші механізми запобігання корупції, зокрема такі, як кодекси етики, внутрішні та зовнішні (до спеціально уповноважених органів щодо протидії корупції) канали повідомлення про корупцію й механізми збереження анонімності заявника та його захисту від переслідування, системи виявлення, оцінки корупційних ризиків та реагування на них».

1.4 Антикорупційні програми та антикорупційні уповноважені

Попередній Закон №3206 передбачав загальний обов'язок усіх органів державної влади та органів місцевого самоврядування вживати заходів щодо запобігання і протидії корупції, зокрема, у центральних органах влади та місцевого самоврядування на виконання Указу Президента України від 21.10.2011 №1001 «Про національну антикорупційну стратегію на 2011–2015 роки» та Указу Президента України від 05.10.2011 №964 «Про першочергові заходи з реалізації Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції», постанови Кабінету Міністрів України від 28.11.2011 №1240 «Про затвердження державної програми щодо запобігання і протидії корупції на 2011–2015 роки» відповідними наказами або рішеннями затверджені плани

заходів щодо запобігання і протидії корупції. Для відстеження результативності запланованих і проведених заходів держструктури зобов'язані звітуватися про виконані антикорупційні заходи.

Однак низька ефективність такого підходу констатована в Антикорупційній стратегії на 2015–2017 роки (Закон №1699), де зокрема зазначено, що «Однією з основних проблем, пов'язаних із високим рівнем корупції в діяльності органів виконавчої влади, є відсутність ефективно діючих відомчих антикорупційних програм. Існуючі в органах виконавчої влади щорічні плани з питань запобігання корупції є здебільшого формальними та відтворюють положення відповідних актів вищого рівня....».

Новим Законом №1700 нормативно закріплено складання подібних, але не аналогічних за змістом документів, які названі антикорупційними програмами, тобто комплексу правил, стандартів і процедур щодо виявлення, протидії і запобігання корупції.

При цьому нормативно визначені два типи таких документів, залежно від суб'єктів їх складання:

- антикорупційні програми, які затверджуються органами державної влади та місцевого самоврядування (ст. 19 Закону, надалі по тексту – «відомчі антикорупційні програми»);
- антикорупційні програми, які затверджуються юридичними особами (ст. 62 Закону, надалі по тексту – «антикорупційні програми місцевих державних органів та підприємств»).

Статус і повноваження державних органів та органів місцевого самоврядування обумовлюють їх існування як окремих суб'єктів антикорупційних заходів. Таким чином, відмежування таких програм від документів інших підприємств, установ та організацій як розробників власних антикорупційних програм є закономірним, навіть не зважаючи на те, що вони є також юридичними особами публічного права.

Стосовно першого типу суб'єктів прийняття антикорупційних програм, то виконання таких програм у державних органах розглядається законодавцем як логічне продовження заходів, визначених ухваленою Антикорупційною стратегією (Закон №1699) та відповідною державною програмою, яка повинна затверджуватись Урядом. Очікується, що кожен центральний орган матиме власну відомчу стратегію подолання корупційних проявів та усунення корупційних ризиків.

Закон чітко визначає перелік державних органів, де повинні бути прийняті антикорупційні програми (ст. 18), та осіб/органів, що їх затверджують. Це, зокрема, Адміністрація президента України, апарат Верховної Ради України, секретаріат Кабінету Міністрів України, секретаріат уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Генеральна прокуратура України, СБУ, міністерства, інші центральні органи влади та всі державні органи, юрисдикція яких поширюється на всю територію України, апарат РНБО, Рахункова палата, ЦВК, Вища рада юстиції, обласні адміністрації, обласні ради. Узагальнюючи в цілому, можна сказати, що це – центральні органи влади, обласні ради й адміністрації.

Виходячи зі ст. 19 Закону №1700, на рівні територіальних органів влади та місцевих самоврядних структур ухвалення антикорупційних програм не передбачено. Але очевидно, що на виконання запланованих

заходів у підпорядкованих територіальних органах ухвалюватимуться відповідні розпорядчі акти локального характеру. Можливо, виходячи зі змісту ст. 62 згаданого Закону, вони матимуть статус антикорупційних програм відповідних юридичних осіб.

Головне призначення так званих «державних» антикорупційних програм – визначення засад державної антикорупційної політики щодо запобігання і протидії корупції у відповідній сфері, а також «індивідуальна» оцінка корупційних ризиків у діяльності того чи іншого органа, установи чи організації.

Зауважимо, що в Законі №1700 вже не згадується про обов'язкову наявність у всіх державних органах уповноважених підрозділів (осіб) із питань запобігання і виявлення корупції, як це передбачалося Постановою КМУ від 14.09.20013 №706. Це можна визнати логічним, оскільки, згідно з положеннями ухваленого Закону №1700, частина функцій, що покладалися на уповноважених осіб (перевірка фактів своєчасності декларацій, перевірка їх достовірності, проведення логічного й арифметичного контролю) передані до компетенції НАЗК. Навіть у Законі №1699 надається критична оцінка їхньої діяльності, зокрема вказується, що «Підрозділи (особи), відповідальні за розроблення та здійснення відомчих заходів із виявлення і запобігання корупції, не мають відповідного фаху та рівня незалежності, здебільшого ці повноваження покладено на кадрові підрозділи».

Водночас у ст. 11 згаданого Закону у контексті повноважень НАЗК йдеться про те, що цей орган повинен здійснювати координацію, методичне забезпечення, аналіз ефективності уповноважених підрозділів (уповноважених) осіб із питань запобігання і виявлення корупції. З іншого боку, у ст. 61 Закону №1700 зазначається, що на підприємствах, установах, організаціях повинні бути «особи, відповідальні за запобігання корупції у діяльності юридичної особи». Тобто, залишається незрозумілим не лише статус, а й назва осіб, які мають відповідати за антикорупційні заходи в юридичних особах. Станом на травень 2015 року, незважаючи на втрату чинності попереднього антикорупційного закону, Постанова КМУ від 14.09.2013 залишалась чинною. З огляду на це, слід очікувати або скасування урядової постанови та внесення відповідних змін до законодавства, або вдосконалення інституту уповноважених підрозділів (осіб) із питань запобігання та виявлення корупції.

Антикорупційні програми юридичних осіб

Однією із новел антикорупційного Закону №1700 є запровадження антикорупційних програм у діяльності юридичних осіб як публічного, так і приватного права. Типові антикорупційні програми для всіх юридичних осіб має розробити Національне агентство із запобігання корупції, і цей же орган, згідно з наданими йому повноваженнями, має надати методичну допомогу щодо підготовки та виконання антикорупційних програм. Антикорупційні програми повинні затверджуватися керівниками юридичних осіб після обговорення тексту із працівниками відповідної юридичної особи. В подальшому текст програми має бути доступним для ознайомлення з ним працівників. Навіть законодавчо передбачено, що окремі його положення можуть бути внесені до правил внутрішнього розпорядку, трудових договорів.

Одразу підкреслимо, що затвердження програм обов'язкове далеко не для всіх підприємств та організацій (ст. 62 Закону №1700). Приміром, законодавець вказав, що антикорупційні програми в обов'язковому порядку затверджуються лише для таких юридичних осіб:

- державних, комунальних підприємств, господарських товариств (у яких державна або комунальна частка перевищує 50%), де середньооблікова чисельність працюючих за звітний (фінансовий) рік – понад 50 осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за цей період – більше 70 млн. гривень;
- юридичних осіб, які є учасниками попередньої кваліфікації, учасниками процедури закупівлі відповідно до Закону України "Про здійснення державних закупівель", якщо вартість закупівлі товару (товарів), послуги (послуг) дорівнює або перевищує 1 млн грн, а робіт – 5 млн грн.

Для всіх інших юридичних осіб затвердження антикорупційної програми визнається не обов'язковим. З огляду на середні показники валового доходу підприємств лісової галузі, антикорупційні програми мають бути ухвалені лише для невеликої частини лісгоспів, які забезпечили отримання валового доходу за минулий рік у розмірі понад 70 млн грн.

Що ж до другої групи суб'єктів, де має бути затверджена антикорупційна програма, слід підкреслити, що ці юридичні особи в абсолютній більшості є компаніями та підприємствами приватної форми власності. Нагадаємо, що згідно з ч. 1 Закону України «Про здійснення державних закупівель», учасником попередньої кваліфікації може бути фізична особа, у тому числі фізична особа – підприємець, юридична особа (резидент або нерезидент), яка письмово підтвердила намір взяти участь у попередній кваліфікації та/або подала кваліфікаційну пропозицію.

До категорії учасників процедури закупівлі згаданий закон відносить фізичних осіб, у тому числі фізичних осіб – підприємців, юридичних осіб (резидентів або нерезидентів), які письмово підтвердили намір взяти участь у процедурі закупівлі та/або подали пропозицію конкурсних торгів, або цінову пропозицію, або взяли участь у переговорах у разі застосування переговорної процедури закупівлі.

Для включення до антикорупційних програм підприємств, що підпадають під критерії, передбачені ч. 2 ст. 62 Закону №1700, пропонується низка положень, зокрема:

- сфера застосування і коло осіб, на яких поширюються норми антикорупційних програм;
- вичерпний перелік та опис антикорупційних заходів, стандартів і процедур та порядок їх виконання (застосування);
- норми професійної етики працівників;
- права та обов'язки працівників у зв'язку із запобіганням і протидією корупції в діяльності юридичних осіб;
- права та обов'язки осіб, відповідальних за реалізацію антикорупційної програми (Уповноважених);
- порядок здійснення належного нагляду, контролю й моніторингу за дотриманням антикорупційної програми, а також оцінки результатів передбачених нею заходів;

- порядок індивідуального консультування працівників юридичної особи Уповноваженою особою;
- порядок вжиття заходів реагування щодо виявлених фактів корупційних дій або пов'язаних із корупцією правопорушень (інформування уповноважених правоохоронних органів, проведення внутрішніх розслідувань) тощо.

Для реалізації антикорупційних програм в юридичних особах, що визначені ч. 2 ст. 62 Закону №1700 призначається особа, відповідальна за реалізацію антикорупційної програми (в законі та надалі по тексту ця особа визначається як Уповноважений) Це посадова особа, що призначається керівником (учасниками) юридичної особи в порядку, визначеному трудовим законодавством. З огляду на зміст правового статусу Уповноваженого, у штатному розписі має бути передбачена окрема посада, а його звільнення за ініціативи роботодавця допускається тільки за умови надання згоди НАЗК. При призначенні Уповноваженого юридичні особи повинні провести його перевірку щодо додержання вимог, визначених у ст. 63 Закону №1700.

На жаль, статус цієї особи визначений у законі вкрай недосконало, зокрема не зовсім зрозумілі права, обов'язки, рівень відповідальності за неналежне виконання завдань, визначених антикорупційною програмою. Опис її прав та обов'язків у самій антикорупційній програмі відповідної юридичної особи, її підпорядкування керівникові об'єктивно не може забезпечити неупередженості покладених на неї завдань із запобігання корупції.

Введення посад Уповноважених, як і затвердження антикорупційних програм, не є обов'язковим для всіх підприємств лісової галузі, а лише для тих, які відповідають критеріям, передбаченим у ч. 2 ст. 62 Закону №1700. Водночас усі підприємства мають виконувати обов'язки, покладені на них законом.

1.5 Обов'язки юридичних осіб в антикорупційній сфері

Попередній Закон №3206 (ч. 7 ст. 5) зобов'язував усіх посадових осіб органів державних органів, органів влади АР Крим, місцевого самоврядування, юридичних осіб публічного права (в тому числі – керівники лісгоспів) та їх структурних підрозділів у разі виявлення корупційного правопорушення чи навіть одержання інформації про вчинення такого порушення:

- вжити заходів щодо припинення такого правопорушення;
- негайно письмово повідомити про його вчинення органи прокуратури, УБОЗ МВС або спецпідрозділи БКОЗ СБУ.

У новому Законі №1700 подібного обов'язку всіх посадових осіб припиняти корупційні дії та повідомляти про це уповноважені правоохоронні органи прямо не передбачено, за винятком окремих положень про запобігання одержанню неправомірної вигоди. Водночас адміністративна відповідальність за невжиття передбачених законом заходів у разі виявлення корупційних правопорушень, передбачена ст. 172-

9 КУпАП, залишається в ухваленому Законі №1700, навіть збільшені розміри штрафу. Це можна вважати прогалиною у правовому регулюванні.

Разом із тим, ст. 61 Закону з-поміж загальних засад запобігання корупції в діяльності юридичних осіб визнає низку зобов'язань, що поширюються на всі підприємства, установи та організації. Також вони повинні виконуватися державними органами.

Розглядаючи обов'язки щодо запобігання корупції суб'єктами відповідальності лісової галузі, їх можна виокремити у такі блоки:

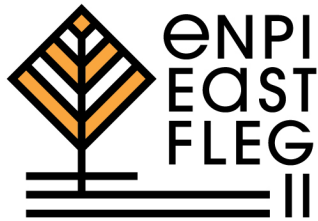
Обов'язок №1. Усі підприємства, установи й організації лісової та лісопереробної галузі (тобто юридичні особи приватного та публічного права) повинні забезпечувати розробку та вжиття заходів, які є необхідними й обґрунтованими для запобігання і протидії корупції в їхній діяльності (ч. 1 ст. 61 Закону №1700).

Очевидно, що ці заходи повинні відображатися в ухваленому Законі №1700 і відповідних підзаконних актах. Що ж до державних органів і юридичних осіб, перелічених у ч. 2 ст. 62 Закону №1700, запроваджені обмеження мають бути визначені у відповідних антикорупційних програмах підприємств, установ та організацій. З огляду на те, що органи державної влади та органи місцевого самоврядування, відповідно до ст. 19 Конституції України, зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України, для ДАЛРУ та ОУЛМГ розроблені антикорупційні заходи мають бути у формі, що визначена законом. На жаль, закон не містить роз'яснень цього обов'язку для юридичних осіб, що не зобов'язані складати антикорупційні програми.

Обов'язок №2. Керівник, засновники (учасники) підприємств, установ забезпечують регулярну оцінку корупційних ризиків у їх діяльності і здійснюють відповідні антикорупційні заходи. Для виявлення та усунення корупційних ризиків у діяльності юридичної особи можуть залучатися незалежні експерти, зокрема для проведення аудиту.

Знову ж таки, антикорупційний закон не роз'яснює частоту проведення регулярних оцінок корупційних ризиків для підприємств та інших суб'єктів господарювання. Також незрозумілий статус експертів, методологія проведення аудиту, а також відповідальність за його неналежне проведення. Виняток становлять центральні державні органи, перелічені у ст. 19 Закону №1700, для яких НАЗК повинен затвердити методологію оцінювання корупційних ризиків. Тому ця норма закону поки що носить декларативний характер, не забезпечений реальними механізмами реалізації.

Обов'язок №3. Усі посадові та службові особи підприємств, установ та організацій, інші особи, які виконують роботу й перебувають із цими особами у трудових відносинах, зобов'язані:

1) не вчиняти та не брати участі у вчиненні корупційних правопорушень, пов'язаних із діяльністю юридичної особи;

2) утримуватися від поведінки, яка може бути розціненою як готовність вчинити корупційне правопорушення, пов'язане з діяльністю юридичної особи;

3) невідкладно інформувати посадову особу, відповідальну за запобігання корупції у діяльності юридичної особи, керівника юридичної особи або засновників (учасників) юридичної особи про такі випадки та обставини:

- підбурення до вчинення корупційного правопорушення, пов'язаного з діяльністю юридичної особи;
- вчинення корупційних або пов'язаних із корупцією правопорушень іншими працівниками юридичної особи або іншими особами;
- виникнення реального чи потенційного конфлікту інтересів.

Виходячи із наведених норм, закон передбачає наявність на підприємстві «осіб, відповідальних за запобігання корупції». При цьому законодавець не вказує, хто саме є такими особами: «Уповноважені» (ст. 64 Закону №1700), уповноважені підрозділи (особи) з питань запобігання і виявлення корупції (Постанова КМУ від 04.09.2013) або якісь інші суб'єкти, статус яких планується врегулювати згодом.

Через невизначеність форми повідомлення, слід вважати, що воно може бути як усним, так і письмовим. Звертаємо увагу, що повідомляти керівника юридичної особи про наведені випадки повинні не тільки посадові особи цієї юридичної особи, а й усі інші працівники, зокрема – особи, які виконують роботу на підставі цивільно-правових договорів.

Як уже згадувалося, ухвалений закон не містить імперативного припису, який зобов'язував би керівників юридичних осіб, що отримали від підлеглих повідомлення про корупційні порушення, повідомляти про них спеціально уповноважені правоохоронні органи. Отже, в цьому питанні необхідно внести відповідні зміни до законодавства.

Розділ II. Антикорупційні обмеження

Ухвалений Закон №1700 вніс низку змін до передбачених попереднім законом №3206 заходів із запобігання корупції, що мають загальну назву «обмеження». Їх виконання має на меті підвищувати рівень доброчесності публічної служби та порядності представників держави, місцевого самоврядування та привірняних до них осіб. Серед цих обмежень є об'єктивні заборони, виконання яких стосується процедури відбору при призначенні на посади, терміну перебування на посаді, а деякі обмеження навіть тривають протягом певного часу після звільнення.

2.1 Обмеження щодо використання службових повноважень

Прийнятий закон удосконалив, змінив та доповнив попередній Закон №3206, особливо в частині антикорупційних обмежень і заборон, які вже були нормативно визначені. Приміром, редакція чинної зараз ст. 22 «Обмеження щодо використання службових повноважень чи свого становища» є аналогом ст. 6 Закону №3206. Попередня норма мала назву «Обмеження щодо використання службового становища». При їх порівнянні можна виявити певні зміни.

<p>Стаття 6. «Обмеження щодо використання службового становища»</p> <p>(Закон України «Про засади запобігання і протидії корупції» від 07.04.2011)</p>	<p>Стаття 22 «Обмеження щодо використання службових повноважень чи свого становища»</p> <p>(Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014)</p>
<p>1. Особам, зазначеним у пунктах 1-3 частини першої статті 4 цього Закону, забороняється використовувати свої службові повноваження та пов'язані з цим можливості з метою одержання неправомірної вигоди або у зв'язку з прийняттям обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб, у тому числі:</p> <p>1) неправомірно сприяти фізичним або юридичним особам у здійсненні ними господарської діяльності, одержанні субсидій, субвенцій, дотацій, кредитів, пільг, укладанні контрактів (у тому числі на закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти);</p>	<p>1. Особам, зазначеним у частині першій статті 3 цього Закону, забороняється використовувати свої службові повноваження або своє становище та пов'язані з цим можливості з метою одержання неправомірної вигоди для себе чи інших осіб, у тому числі використовувати будь-яке державне чи комунальне майно або кошти в приватних інтересах.</p>

<p>2) неправомірно сприяти призначенню на посаду особи;</p> <p>3) неправомірно втручатися в діяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування або посадових осіб;</p> <p>4) неправомірно надавати перевагу фізичним або юридичним особам у зв'язку з підготовкою проектів, виданням нормативно-правових актів та прийняттям рішень, затвердженням (погодженням) висновків.</p>	
---	--

1. Як впливає із порівняльного аналізу цих норм, редакція чинної статті удосконалена шляхом скорочення її змісту: шість спеціальних форм обмежень і заборон виключено. Така оптимізація не означає, що діяння стають дозволеними, а лише свідчить про те, що спеціальні норми зведені до однієї загальної: заборони використовувати свої службові повноваження з метою одержання неправомірної вигоди для себе чи інших осіб. Отже, одна загальна норма за своїм змістом стала охоплювати декілька спеціальних.

Підкреслимо: неправомірна вигода у цьому обмеженні (за винятком використання державного чи комунального майна у приватних інтересах) повинна бути предметом або метою забороненого діяння.

2. Нововведенням у цій статті слід вважати запровадження заборони використовувати державне чи комунальне майно або кошти у приватних інтересах. Предметом цього діяння є державне чи комунальне майно, але мета одержання неправомірної вигоди, що може бути отримана шляхом таких дій, не є обов'язковою.

В ухваленому законі законодавець вирішив удосконалити категорію приватних мотивів. Так, у ст. 1 вперше надано визначення поняття «приватний інтерес»: це будь-який майновий чи немайновий інтерес особи, у тому числі зумовлений особистими, сімейними, дружніми чи іншими позаслужбовими стосунками з фізичними чи юридичними особами, зокрема ті, що виникають у зв'язку з членством або діяльністю в громадських, політичних, релігійних чи інших організаціях. Відмітимо, що подібне визначення було сформульоване в Законі України «Про правила етичної поведінки».

Доповнення до законодавчого акта щодо заборони використання державного та комунального майна обумовлено негативними наслідками, які спричиняються державі та громадам внаслідок неправомірного використання майна, що перебуває в оперативному управлінні чи господарському віданні державних органів, громад, державних/комунальних підприємств, установ та організацій.

Слід відмітити, що відповідальність за порушення заборони незаконного використання державного майна містилася у ст. 184-1 КУпАП «Неправомірне використання державного майна» ще до набуття чинності новим Законом №1700. Ця стаття передбачає диспозицію у вигляді дій із використання посадовою особою у особистих чи інших неслужбових цілях державних коштів, наданих їй у службове користування приміщень, засобів транспорту чи зв'язку, техніки або іншого державного майна, якщо це завдало державі шкоди на суму, що не перевищує п'ять неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Привласнення, розтрата або заволодіння державним/комунальним майном за наявності відповідних обставин утворює окремий склад злочину, передбачений ч. 2 ст. 191 Кримінального кодексу України.

Обмеження стосується всіх державних службовців, посадовців державної лісової охорони й інших посадових осіб державних/комунальних лісогосподарських підприємств, установ та організацій.

2.2. Обмеження щодо одержання дарунків

Новий Закон №1700 містить норму стосовно обмеження одержання дарунків публічними особами, яка за своїм змістом майже аналогічна до ст. 8 попереднього закону.

<p>Стаття 8. «Обмеження щодо одержання дарунків»</p> <p>(Закон України «Про засади запобігання і протидії корупції» від 07.04.2011)</p>	<p>Стаття 23. «Обмеження щодо одержання подарунків»</p> <p>(Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014)</p>
<p>1. Особам, зазначеним у пункті 1 та підпунктах "а", "б" пункту 2 частини першої статті 4 цього Закону, забороняється безпосередньо або через інших осіб одержувати дарунки (пожертви) від юридичних або фізичних осіб:</p> <p>1) за рішення, дії чи бездіяльність в інтересах дарувальника, що приймаються, вчиняються як безпосередньо такою особою, так і за її сприяння іншими посадовими особами та органами;</p>	<p>1. Особам, зазначеним у пунктах 1, 2 частини першої статті 3 цього Закону, забороняється безпосередньо або через інших осіб вимагати, просити, одержувати подарунки для себе чи близьких їм осіб від юридичних або фізичних осіб:</p> <p>1) у зв'язку із здійсненням такими особами діяльності, пов'язаної із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування;</p> <p>2) якщо особа, яка дарує, перебуває в підпорядкуванні такої особи.</p>

<p>2) якщо особа, яка дарує (здійснює) дарунок (пожертву), перебуває в підпорядкуванні такої особи.</p>	
<p>2. Особи, зазначені у пункті 1 та підпунктах "а", "б" пункту 2 частини першої статті 4 цього Закону, можуть приймати подарунки, які відповідають загально визнаним уявленням про гостинність, та пожертви, крім випадків, передбачених частиною першою цієї статті, якщо вартість таких дарунків (пожертв) не перевищує 50% мінімальної заробітної плати, встановленої на день прийняття дарунка (пожертви), одноразово, а сукупна вартість таких дарунків (пожертв), отриманих з одного джерела протягом року, – однієї мінімальної заробітної плати, встановленої на 1 січня поточного року.</p>	<p>2. Особи, зазначені у пунктах 1, 2 частини першої статті 3 цього Закону, можуть приймати подарунки, які відповідають загально визнаним уявленням про гостинність, крім випадків, передбачених частиною першою цієї статті, якщо вартість таких подарунків не перевищує одну мінімальну заробітну плату, встановлену на день прийняття подарунка, одноразово, а сукупна вартість таких подарунків, отриманих від однієї особи (групи осіб) протягом року, не перевищує двох прожиткових мінімумів, встановлених для працездатної особи на 1 січня того року, в якому прийнято подарунки.</p>
<p>Передбачене цією частиною обмеження щодо вартості дарунків (пожертв) не поширюється на подарунки (пожертви), які:</p> <p>1) даруються (здійснюються) близькими особами;</p> <p>2) одержуються як загальнодоступні знижки на товари, послуги, загальнодоступні виграші, призи, премії, бонуси.</p> <p>3. Дарунки, одержані особами, зазначеними у пункті 1 та підпунктах "а", "б" пункту 2 частини першої статті 4 цього Закону, як подарунки державі, Автономній Республіці Крим, територіальній громаді, державним або комунальним установам чи організаціям, є відповідно державною або комунальною</p>	<p>Передбачене цією частиною обмеження щодо вартості подарунків не поширюється на подарунки, які:</p> <p>1) даруються близькими особами;</p> <p>2) одержуються як загальнодоступні знижки на товари, послуги, загальнодоступні виграші, призи, премії, бонуси.</p> <p>3. Подарунки, одержані особами, зазначеними у пунктах 1, 2 частини першої статті 3 цього Закону, як подарунки державі, Автономній Республіці Крим, територіальній громаді, державним або комунальним підприємствам,</p>

<p>власністю і передаються органу, установі чи організації у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.</p>	<p>установам чи організаціям, є відповідно державною або комунальною власністю і передаються органу, підприємству, установі чи організації у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.</p>
	<p>4. Рішення, прийняте особою, зазначеною у пунктах 1, 2 частини першої статті 3 цього Закону, на користь особи, від якої вона чи її близькі особи отримали подарунок, вважаються такими, що прийняті в умовах конфлікту інтересів, і на ці рішення розповсюджуються положення статті 67 цього Закону.</p>

Основні відмінності у правовому регулюванні обмежень щодо одержання дарунків є такими:

1. Уточнений перелік неправомірних діянь, шляхом яких отримуються дарунки. Зокрема, раніше діяла заборона лише на фактичне одержання подарунків, а зараз це також стосується таких форм, як прохання або вимагання подарунків.

2. Із тексту норми виключена згадка про пожертви (тобто про дарунки, які передаються для досягнення певної, насамперед обумовленої мети). До речі, поняття «дарунки», всупереч термінології, що вживається у ст. 719–728 Цивільного кодексу України, чомусь перейменоване законодавцем у «подарунки».

3. У попередньому законі абсолютна заборона на одержання дарунків стосувалася випадків, коли вони прямо пов'язувалися з ухваленням рішення, діями чи бездіяльністю, що вчинялися в інтересах дарувальника безпосередньо посадовцем, який приймав такі рішення, в тому числі – за його сприяння іншими посадовими особами та органами. В існуючій редакції заборона на одержання подарунків розширена. Відтепер їх забороняється передавати чиновникам у зв'язку із веденням ними будь-якої діяльності, що пов'язана із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, а не лише інтересами дарувальника чи інших посадовців або органів.

4. Частиною 2 коментованої статті збільшена вартість подарунків, які дозволяється приймати публічним посадовцям у випадках, коли їх отримання відповідає загально визнаним уявленням про гостинність (так звані «некорупційні» подарунки). За попереднім законом від 07.04.2011, вартість таких дарунків не повинна була перевищувати 50% мінімальної заробітної плати, встановленої на день прийняття дарунка (пожертви), одноразово, а сукупна вартість таких дарунків, отриманих від одного джерела, становила не більше однієї мінімальної заробітної плати. Однак із 26 квітня 2015 року законодавець дозволив посадовцям приймати одноразово «некорупційні» подарунки вартістю до однієї мінімальної заробітної плати (станом на травень 2015 року це 1218 грн.). Сукупна ж їх вартість збільшилася до двох прожиткових мінімумів, встановлених для працездатної особи станом на 1 січня того року, в якому прийнято подарунок (станом на 1 січня 2015 року це 2352 грн).

5. Як попереднє, так і вже чинне антикорупційне законодавство відокремлює особисті, «некорупційні» подарунки, і так звані «офіційні» подарунки, тобто ті, що передаються державі, територіальній громаді, установі й організації під час відповідних заходів. Закон №3206 врегулював лише передачу майна, яке отримувалося в якості подарунків державою, АРК, територіальними громадами, державними або комунальними установами чи організаціями, безпосередньо тому органу, установі чи організації, яким вони призначалися. Що ж до передачі офіційних дарунків держпідприємствам, то в старому законі це не було відображено. Новий Закон усунув цю прогалину, додавши до переліку державні й комунальні підприємства. Тому зараз «офіційні» подарунки, що передаються керівникам державних чи комунальних лігоспів під час урочистих заходів, повинні оприбутковуватися у порядку, визначеному Постановою КМУ від 08.12.2009 року №1337.

6. Рішення, прийняте публічним посадовцем на користь дарувальника, від якого посадовець або його близькі особи отримали подарунок, вважається таким, що прийняте в умовах конфлікту інтересів. Згідно зі ст. 67 Закону України «Про запобігання корупції», відповідні рішення на користь дарувальника підлягають скасуванню уповноваженими посадовими особами як такі, що прийняті з порушенням вимог цього закону, або можуть бути визнані незаконними в судовому порядку за заявою зацікавлених фізичних осіб, об'єднань громадян, юридичних осіб, прокурора, органа державної влади (НАЗК, органа місцевого самоврядування).

7. Відповідні зміни відбулися також у диспозиції ст. 172-5 КУпАП, яка встановлює відповідальність за порушення обмежень та заборон щодо одержання дарунків. Наведена стаття в попередній редакції передбачала два склади правопорушення: порушення встановлених законом обмежень щодо одержання дарунків (пожертви) та порушення встановленої законом заборони щодо одержання дарунків (пожертв).

Нині законодавець вирішив залишити в цій статті тільки відповідальність за порушення обмежень щодо одержання подарунків. Виходячи із ч. 4 ст. 22 Закону №1700, ухвалення посадовцем рішень на користь особи, від якої він чи його близькі особи отримали подарунок, вважаються такими, що прийняті в умовах реального конфлікту інтересів. Отже, ці дії тягнуть адміністративну відповідальність за ч. 2 ст. 172-7 КУпАП «Порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів». У фаховій літературі обмеження на прийняття подарунків вважається окремим інструментом врегулювання конфлікту інтересів, оскільки загально визнано, що прийняття подарунка тягне за собою виникнення в обдарованого певних моральних зобов'язань перед дарувальником. У свою чергу, така ситуація створює колізію між моральним боргом чиновника перед дарувальником та інтересами держави. Таким чином, законодавець у законі прямо врегулював спірне

питання про те, за яких умов отримання подарунка повинно відноситися до потенційного чи реального конфлікту інтересів.

Перелік суб'єктів, на яких поширюється коментоване обмеження, не змінився: до нього входять усі державні службовці сфери управління лісовим господарством, державна лісова охорона та посадовці державних або комунальних лісогосподарських підприємств.

2.3. Запобігання одержанню неправомірної вигоди

Згідно з п. 4 розділу XIII «Прикінцеві положення» Закону №1700, визнано такими, що втратили чинність, Закони України «Про засади запобігання і протидії корупції» від 07.04.2011 та «Про правила етичної поведінки» від 12.05.2012. Зміст основних положень скасованих законів було фактично відображено в ухваленому Законі №1700. Приміром, це прямо стосується норми щодо запобігання одержанню неправомірної вигоди.

<p>Стаття 16. «Запобігання одержанню неправомірної вигоди або дарунку»</p> <p>(Закон України «Про правила етичної поведінки» від 17.05.2012)</p>	<p>Стаття 24. «Запобігання одержанню неправомірної вигоди або подарунка та поводження з ним»</p> <p>(Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014)</p>
<p>1. Особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, у разі надходження пропозиції щодо неправомірної вигоди або дарунка (пожертви), незважаючи на особисті інтереси, невідкладно вживають таких заходів:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) відмовляються від пропозиції; 2) за можливості ідентифікують особу, яка зробила пропозицію; 3) залучають свідків, якщо це можливо, зокрема з числа колег по роботі; 	<p>1. Особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, прирівняні до них особи у разі надходження пропозиції щодо неправомірної вигоди або подарунка, незважаючи на приватні інтереси, зобов'язані невідкладно вжити таких заходів:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) відмовитися від пропозиції; 2) за можливості ідентифікувати особу, яка зробила пропозицію; 3) залучити свідків, якщо це можливо, зокрема з числа співробітників;

<p>4) письмово повідомляють про пропозицію безпосереднього керівника (за наявності) або відповідний виборний чи колегіальний орган та/або одного з визначених Законом України "Про засади запобігання і протидії корупції" спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції.</p>	<p>4) письмово повідомити про пропозицію безпосереднього керівника (за наявності) або керівника відповідного органа, підприємства, установи, організації, спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції.</p>
<p>2. Забороняється приймати неправомірну вигоду або дарунок (пожертву) для використання в подальшому як доказу.</p>	
<p>3. Якщо особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, виявила у своєму службовому приміщенні чи передану в інший спосіб неправомірну вигоду або дарунок (пожертву), вона зобов'язана невідкладно, але не пізніше одного робочого дня, письмово повідомити про цей факт свого безпосереднього керівника.</p>	<p>2. Якщо особа, на яку поширюються обмеження щодо використання службового становища та щодо одержання подарунків, виявила у своєму службовому приміщенні чи отримала майно, що може бути неправомірною вигодою, або подарунок, вона зобов'язана невідкладно, але не пізніше одного робочого дня, письмово повідомити про цей факт свого безпосереднього керівника або керівника відповідного органа, підприємства, установи, організації.</p>
<p>4. Про виявлення неправомірної вигоди або дарунка (пожертви) складається акт, який підписується особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, яка виявила неправомірну вигоду або дарунок (пожертву), та її безпосереднім керівником.</p> <p>У разі якщо неправомірну вигоду або дарунок (пожертву) виявляє особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, яка</p>	<p>Про виявлення майна, що може бути неправомірною вигодою, або подарунка складається акт, який підписується особою, яка виявила неправомірну вигоду або подарунок, та її безпосереднім керівником або керівником відповідного органа, підприємства, установи, організації.</p> <p>У разі якщо майно, що може бути неправомірною вигодою, або подарунок виявляє</p>

<p>є керівником, акт про виявлення неправомірної вигоди або дарунка (пожертви) підписує ця особа та особа, яка обіймає посаду заступника керівника цього органа.</p>	<p>особа, яка є керівником органа, підприємства, установи, організації, акт про виявлення майна, що може бути неправомірною вигодою, або подарунка підписує ця особа та особа, уповноважена на виконання обов'язків керівника відповідного органа, підприємства, установи, організації у разі його відсутності.</p>
<p>5. Предмети неправомірної вигоди, дарунки (пожертви) зберігаються в органі до їх передачі відповідним органам.</p>	<p>3. Предмети неправомірної вигоди, а також одержані чи виявлені подарунки зберігаються в органі до їх передачі спеціально уповноваженим суб'єктам у сфері протидії корупції.</p>
<p>6. Положення цієї статті не поширюються на випадки одержання дарунка (пожертви) за наявності обставин, передбачених частиною другою ст. 8 Закону України "Про засади запобігання і протидії корупції".</p>	<p>4. Положення цієї статті не поширюються на випадки одержання подарунка за наявності обставин, передбачених частиною другою ст. 23 цього Закону.</p>
	<p>5. У випадку наявності в особи, зазначеної у пунктах 1, 2 частини першої ст. 3 цього Закону, сумнівів щодо можливості одержання нею подарунка, вона має право письмово звернутися для одержання консультації з цього питання до територіального органа Національного агентства, який надає відповідне роз'яснення.</p>

Порівняльний аналіз попередніх та існуючих положень закону щодо запобігання одержанню неправомірної вигоди/подарунка свідчить про незначні зміни в його змісті.

1. Очевидно, що через специфічність змісту, який вклав законодавець у правове регулювання антикорупційних обмежень при виконанні посадовцями своїх професійних обов'язків, так чи інакше поставатимуть проблемні питання. Водночас ухваленим законом на створене Національне агентство з питань запобігання корупції покладені, серед іншого, і методичні та роз'яснювальні функції. Коментованою нормою надано можливість усім публічним особам письмово звертатися за консультацією стосовно одержання подарунків до територіального органа НАЗК. Агентство зобов'язане надавати запитувачам у таких випадках

відповідні письмові роз'яснення. Можна вважати, що акцент у законі на можливості надання роз'яснень органами НАЗК про одержання подарунків не позбавляє публічних посадовців права звертатися до цього органа за роз'ясненнями інших питань антикорупційного законодавства.

2. Із нового Закону №1700 була виключена норма про заборону прийняття неправомірної вигоди/подарунка для використання як доказу. Очевидно, ця правка має скоріше технічний характер, адже законом передбачена абсолютна заборона на одержання неправомірної вигоди, та частково – на одержання подарунків. Тому для юридичної оцінки цих дій не матиме значення мета отримання хабарів чи інших неправомірних вигод або подарунків.

Також не змінився перелік суб'єктів, на яких поширюється коментована норма: до них, як і раніше, відносяться всі державні службовці сфери управління лісовим господарством. У зв'язку із новаціями закону в частині переліку суб'єктів посадовці державної лісової охорони лісгосподарських підприємств також зобов'язані виконувати наведені вимоги закону.

2.4. Обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності

У законодавстві більшості розвинутих країн тією чи іншою мірою містяться обмеження, пов'язані із заборонаю публічним службовцям займатися комерційною діяльністю або суміщати займані посади із будь-якою іншою оплачуваною діяльністю. Такі обмеження обумовлюються специфікою функцій, що виконуються посадовими особами, і мають на меті забезпечити ефективне функціонування державної служби, встановити перешкоди для можливих зловживань, створивши умови для незалежного виконання ними посадових обов'язків.

Раніше діючі обмеження щодо сумісництва/суміщення публічної служби з іншими видами оплачуваної діяльності були повністю відтворені в редакції ухваленого Закону №1700. Це підтверджує порівняльна таблиця відповідних норм обох законів.

<p>Стаття 7. «Обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності»</p> <p>(Закон України «Про засади запобігання і протидії корупції» від 07.04.2011)</p>	<p>Стаття 25. «Обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності»</p> <p>(Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014)</p>
--	---

<p>1. Особам, зазначеним у пункті 1 частини першої статті 4 цього Закону, забороняється:</p> <p>1) займатися іншою оплачуваною (крім викладацької, наукової і творчої діяльності, медичної практики, інструкторської та суддівської практики із спорту) або підприємницькою діяльністю, якщо інше не передбачено Конституцією або законами України;</p>	<p>1. Особам, зазначеним у пункті 1 частини першої статті 3 цього Закону, забороняється:</p> <p>1) займатися іншою оплачуваною (крім викладацької, наукової і творчої діяльності, медичної практики, інструкторської та суддівської практики із спорту) або підприємницькою діяльністю, якщо інше не передбачено Конституцією або законами України;</p>
<p>2) входити до складу правління, інших виконавчих чи контрольних органів, чи наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку (крім випадків, коли особи здійснюють функції з управління акціями (частками, паями), що належать державі чи територіальній громаді, та представляють інтереси держави чи територіальної громади в раді (спостережній раді), ревізійній комісії господарської організації), якщо інше не передбачено Конституцією або законами України;</p>	<p>2) входити до складу правління, інших виконавчих чи контрольних органів, наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку (крім випадків, коли особи здійснюють функції з управління акціями (частками, паями), що належать державі чи територіальній громаді, та представляють інтереси держави чи територіальної громади в раді (спостережній раді), ревізійній комісії господарської організації), якщо інше не передбачено Конституцією або законами України.</p>
<p>2. У разі, якщо Конституцією і законами України для окремих посад встановлено спеціальні обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності, то їх додержання забезпечується за спеціальними процедурами.</p>	
<p>3. Обмеження, передбачені частиною першою цієї статті, не поширюються на депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутатів місцевих рад (крім тих, які здійснюють свої повноваження у відповідній раді на постійній основі), членів Вищої ради юстиції (крім тих, які працюють у</p>	<p>2. Обмеження, передбачені частиною першою цієї статті, не поширюються на депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутатів місцевих рад (крім тих, які здійснюють свої повноваження у відповідній раді на постійній основі), членів Вищої ради юстиції (крім тих, які працюють у Вищій раді юстиції на постійній основі), народних засідателів і присяжних.</p>

Вищій раді юстиції на постійній основі), народних засідателів і присяжних.	
---	--

Як бачимо, виключена лише частина коментованої статті стосовно встановлення для окремих посад спеціальних обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності. Це стосується заборони мати представницький мандат та займатися іншою оплачуваною діяльністю, обіймати посаду в органах влади або в об'єднаннях громадян Президентів України (ст. 103 Конституції України). Також подібні обмеження стосуються народних депутатів України (ст. 78 Конституції України), професійних суддів (ст. 127 Конституція України) тощо. Ймовірно, коментоване виключення обумовлено бланкетним змістом норми та її другорядним значенням.

Ст. 172-4 КУпАП, яка встановлює відповідальність за порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності, також залишилася в майже незміненому вигляді. Диспозиція статті удосконалена лише термінологічно, а саме: як і в суміжних статтях розділу кодексу, значно збільшені розміри штрафів, а також вона доповнена відповідальністю за повторне порушення обмеження.

У підручнику «Запобігання та протидія корупції в лісовому секторі України» акцентувалась увага на тому, що за ознаками ст. 172-4 КУпАП правоохоронними органами протягом 2011–2014 років складена найбільша кількість протоколів про адміністративні корупційні правопорушення щодо працівників державної лісової охорони лісгосподарських підприємств. У зв'язку зі спірністю правосуб'єктності держлісоохорони в світлі попереднього Закону №3206 автори рекомендували таким посадовцям утриматися від заняття підприємницькою та іншою оплачуваною діяльністю.

Ще раз зауважу, що із набранням чинності 26 квітня 2015 року Законом України «Про запобігання корупції», всі посадові особи державної лісової охорони віднесені до осіб, уповноважених на виконання функцій держави (підпункт «є» пункту 1 частини першої ст. 3 Закону №1700). У зв'язку з цим обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності відтепер поширюються не тільки на посадових осіб державної лісової охорони ДАЛРУ та ОУЛМГ, а й на всіх посадовців держлісоохорони державних лісгосподарських підприємств – від директора до майстра лісу.

2.5. Обмеження після припинення публічної служби

Перехід чиновників після свого звільнення із державної служби на підприємства, щодо яких вони, перебуваючи на колишніх посадах, контролювали чи приймали рішення, було доволі поширеним явищем до часу введення такої заборони попереднім антикорупційним законодавством. Аналогічна ситуація складалася

з незаконним використанням чиновниками комерційної інформації підконтрольних суб'єктів господарювання, до якої вони мали доступ на публічній службі.

З огляду на міжнародну правову практику врегулювання заходів, спрямованих на запобігання конфлікту інтересів, запровадження законодавцем у Законі №3206 річного мораторію на роботу в підконтрольних підприємствах колишнім чиновникам було обґрунтованим. При цьому така заборона стосувалася як публічного, так і приватного сектора економіки. Керівники відповідних суб'єктів господарювання не могли протягом вказаного часу бути роботодавцями для колишніх чиновників чи укласти з ними комерційні договори.

Основний зміст коментованого обмеження був майже повністю відтворений у чинній редакції Закону №1700.

<p>Стаття 10. «Обмеження щодо осіб, які звільнилися з посад або припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування»</p> <p>(Закон України «Про засади запобігання і протидії корупції» від 07.04.2011)</p>	<p>Стаття 26. «Обмеження після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування»</p> <p>(Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014)</p>
<p>1. Особам, уповноваженим на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, зазначеним у пункті 1 частини першої статті 4 цього Закону, які звільнилися з роботи (служби) або іншим чином припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, протягом року з дня її припинення забороняється:</p> <p>1) укладати трудові договори (контракти) або вчиняти правочини у сфері підприємницької діяльності з підприємствами, установами чи організаціями незалежно від форми власності або фізичними особами – підприємцями, якщо особи, зазначені в абзаці першому цієї частини, протягом року до дня припинення виконання функцій держави або місцевого самоврядування</p>	<p>1. Особам, уповноваженим на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, зазначеним у пункті 1 частини першої статті 3 цього Закону, які звільнилися або іншим чином припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, забороняється:</p> <p>1) протягом року з дня припинення відповідної діяльності укладати трудові договори (контракти) або вчиняти правочини у сфері підприємницької діяльності з юридичними особами приватного права або фізичними особами – підприємцями, якщо особи, зазначені в абзаці першому цієї частини, протягом року до дня припинення виконання функцій держави або місцевого самоврядування здійснювали</p>

<p>здійснювали повноваження з контролю, нагляду або підготовки чи прийняття відповідних рішень щодо діяльності цих підприємств, установ чи організацій або фізичних осіб – підприємців;</p> <p>2) розголошувати або використовувати в інший спосіб у своїх інтересах інформацію, яка стала їм відома у зв'язку з виконанням службових повноважень, крім випадків, установлених законом;</p> <p>3) представляти інтереси будь-якої особи у справах (у тому числі в тих, що розглядаються в судах), в яких іншою стороною є орган (органи), в якому (яких) вони працювали.</p>	<p>повноваження з контролю, нагляду або підготовки чи прийняття відповідних рішень щодо діяльності цих юридичних осіб або фізичних осіб – підприємців;</p> <p>2) розголошувати або використовувати в інший спосіб у своїх інтересах інформацію, яка стала їм відома у зв'язку з виконанням службових повноважень, крім випадків, встановлених законом;</p> <p>3) протягом року з дня припинення відповідної діяльності представляти інтереси будь-якої особи у справах (у тому числі в тих, що розглядаються в судах), в яких іншою стороною є орган, підприємство, установа, організація, в якому (яких) вони працювали на момент припинення зазначеної діяльності.</p>
	<p>2. Порухнення встановленого пунктом 1 частини першої цієї статті обмеження щодо укладення трудового договору (контракту) є підставою для припинення відповідного договору.</p> <p>Правочини у сфері підприємницької діяльності, вчинені з порушенням вимог пункту 1 частини першої цієї статті, можуть бути визнані недійсними.</p> <p>У разі виявлення порушень, передбачених частиною першою цієї статті, Національне агентство звертається до суду для припинення трудового договору (контракту), визнання правочину недійсним.</p>

Новели в коментованому обмеженні такі:

1. Для осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, розширене коло юридичних осіб, з якими вони відтепер вправі вступити у трудові відносини або укласти цивільні угоди. За попереднім Законом №3206 публічним службовцям протягом року заборонялося працевлаштовуватися або укласти правочини з юридичними особами та підприємцями, щодо діяльності яких вони на попередньому місці роботи контролювали, наглядали або готували чи приймали відповідні рішення.

Приміром, начальнику ОУЛМГ чи іншому державному службовцю ДАЛРУ після його звільнення закон забороняв влаштовуватися на роботу не тільки у приватне мисливське господарство, а й у державне лісгосподарське підприємство, а також укласти із ним договори вже як приватному підприємцеві.

Новий Закон №1700 скоротив сферу цих обмежень. Визначено, що колишні державні службовці та інші публічні посадові особи після звільнення не вправі укласти трудові та інші угоди з юридичними особами приватного сектора (юридичними особами приватного права). Це означає, що для вказаної категорії посадовців після їх звільнення немає перешкод для працевлаштування до юридичних осіб публічного сектора: державних, комунальних підприємств та інших юридичних осіб, створених державними органами чи місцевими громадами. Також звільненим посадовцям дозволено укласти комерційні та інші договори із вказаними суб'єктами.

2. У попередній редакції Закону №3206 не передбачалася юридична відповідальність, а також чітко не встановлювалися заходи щодо контролю за виконанням коментованої заборони. Зараз у ст. 26 Закону №1700 визначається, що наведені порушення є підставою для розірвання трудового договору, а укладені правочини повинні визнаватися недійсними за судовими позовами, які повинні ініціюватися НАЗК.

Зміст диспозиції ст. 172-9 «Незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових повноважень», яка передбачала адміністративну відповідальність за порушення наведеного обмеження щодо розголошення чиновником інформації, залишився незмінним.

Нагадаємо, що відповідно до переліку суб'єктів, на яких поширюється дія нового Закону №1700, наведене обмеження стосується не лише державних службовців ДАЛРУ, а й посадових осіб державної лісової охорони держлісгоспів.

2.6. Обмеження щодо роботи близьких осіб

Запровадження у попередньому Законі №3206 норми про обмеження щодо спільної роботи близьких осіб викликало певний негативний резонанс серед лісівників, оскільки в лісовій галузі традиційно були поширені професійні династії. Новий закон №1700 вніс певні корективи до законодавчого регулювання цього обмеження, яке, зокрема, стосується і посадовців лісової галузі.

<p>Стаття 9. «Обмеження щодо роботи близьких осіб»</p> <p>(Закон України «Про засади запобігання і протидії корупції» від 07.04.2011)</p>	<p>Стаття 27. «Обмеження спільної роботи близьких осіб»</p> <p>(Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014)</p>
<p>1. Особи, зазначені у підпунктах "а", "в"–"ж" пункту 1 та підпункті "а" пункту 2 частини першої статті 4 цього Закону, не можуть мати у безпосередньому підпорядкуванні близьких їм осіб або бути безпосередньо підпорядкованими у зв'язку з виконанням повноважень близьким їм особам.</p> <p>Особи, які претендують на зайняття посад, зазначених у підпунктах "а", "в"–"ж" пункту 1 та підпункті "а" пункту 2 частини першої статті 4 цього Закону, зобов'язані повідомити керівництво органа, на посаду в якому вони претендують, про працюючих у цьому органі близьких їм осіб.</p> <p>Положення абзаців першого та другого цієї частини не поширюються на:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) народних засідателів і присяжних; 2) близьких осіб, які безпосередньо підпорядковані один одному у зв'язку з перебуванням кожного з них на виборній посаді; 3) осіб, які працюють у сільських населених пунктах (крім тих, що є районними центрами), а також гірських населених пунктах; 4) осіб, які працюють у галузі освіти, науки, культури, охорони здоров'я, фізичної культури та спорту, соціального захисту, крім державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування; 	<p>1. Особи, зазначені у підпунктах "а", "в"–"з" пункту 1 частини першої статті 3 цього Закону, не можуть мати у прямому підпорядкуванні близьких їм осіб або бути прямо підпорядкованими у зв'язку з виконанням повноважень близьким їм особам.</p> <p>Особи, які претендують на зайняття посад, зазначених у підпунктах "а", "в"–"з" пункту 1 частини першої статті 3 цього Закону, зобов'язані повідомити керівництво органа, на посаду в якому вони претендують, про працюючих у цьому органі близьких їм осіб.</p> <p>Положення абзаців першого та другого цієї частини не поширюються на:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) народних засідателів і присяжних; 2) близьких осіб, які прямо підпорядковані один одному у зв'язку з набуттям одним із них статусу виборної особи; 3) осіб, які працюють у сільських населених пунктах (крім тих, що є районними центрами), а також гірських населених пунктах.

<p>2. У разі виникнення обставин, що порушують вимоги частини першої цієї статті, відповідні особи, близькі їм особи вживають заходів щодо усунення таких обставин у п'ятнадцятиденний строк.</p> <p>Якщо в зазначений строк ці обставини добровільно не усунуто, відповідні особи або близькі їм особи в місячний строк із моменту виникнення обставин підлягають переведенню в установленому порядку на іншу посаду, що виключає безпосереднє підпорядкування.</p> <p>У разі неможливості такого переведення особа, яка перебуває у підпорядкуванні, підлягає звільненню із займаної посади.</p>	<p>2. У разі виникнення обставин, що порушують вимоги частини першої цієї статті, відповідні особи, близькі їм особи вживають заходів щодо усунення таких обставин у п'ятнадцятиденний строк.</p> <p>Якщо в зазначений строк ці обставини добровільно не усунуто, відповідні особи або близькі їм особи в місячний строк із моменту виникнення обставин підлягають переведенню в установленому порядку на іншу посаду, що виключає пряме підпорядкування.</p> <p>У разі неможливості такого переведення особа, яка перебуває у підпорядкуванні, підлягає звільненню із займаної посади.</p>
<p>3. Особам, зазначеним у підпунктах "а", "в"–"ж" пункту 1 та підпункті "а" пункту 2 частини першої статті 4 цього Закону (крім народних засідателів і присяжних), забороняється брати участь у роботі колегіальних органів під час розгляду питань щодо призначення на посаду близьких їм осіб та у будь-який інший спосіб впливати на прийняття такого рішення.</p>	

1. Слід зазначити, що законодавець дещо змінив визначення самого поняття «близькі особи», яке є ключовим у коментованій статті. Нижче у правій колонці курсивом відмічені доповнення, які містить новий Закон №1700.

<p>Визначення поняття «близькі особи» у статті 1 Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» від 07.04.2011</p>	<p>Визначення поняття «близькі особи» у статті 1 Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014</p>
<p>близькі особи – чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок,</p>	<p>близькі особи – особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом і</p>

<p>падчерка, рідний брат, рідна сестра, дід, баба, прадід, прабаба, внук, внучка, правнук, правнучка, усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, особа, яка перебуває під опікою або піклуванням, а також особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом і мають взаємні права та обов'язки із суб'єктом, зазначеним у частині першій статті 4 цього Закону, в тому числі особи, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі.</p>	<p>мають взаємні права та обов'язки із суб'єктом, зазначеним у частині першій статті 3 цього Закону (крім осіб, взаємні права та обов'язки яких із суб'єктом не мають характеру сімейних), у тому числі особи, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі, а також – незалежно від зазначених умов – чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, рідний брат, рідна сестра, дід, баба, прадід, прабаба, внук, внучка, правнук, правнучка, зять, невістка, тесть, теща, свекор, свекруха, усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, особа, яка перебуває під опікою або піклуванням згаданого суб'єкта.</p>
--	---

Як бачимо, до близьких осіб додатково віднесені зять, невістка, тесть, теща, свекор, свекруха. Також уточнено, що до близьких не відносяться ті особи, які не мають характеру сімейних відносин із суб'єктом, визначеним у частині першої статті 3 Закону №1700, хоча й проживають із ним разом, мають спільний побут.

2. Із кола суб'єктів, на яких поширюється дія зазначеного обмеження, виключені посадовці юридичних осіб публічного права (у попередньому законі ці суб'єкти були згадані у підпункті "а" пункту 2 частини першої статті 4 Закону №3206). Для державних лісогосподарських підприємств сфери управління ДАЛРУ це означає, що за винятком державної лісової охорони, всі інші посадові особи держлісгоспів (головні інженери, головні бухгалтери, головні економісти, головні механіки, начальники цехів тощо) із 26 квітня 2015 року можуть мати у підпорядкуванні чи бути підпорядкованими близьким особам. На всіх посадових осіб лісогосподарських підприємств комунальної власності та держпідприємств, що перебувають у підпорядкуванні інших відомств, вказані обмеження більше не поширюються.

Водночас законодавець зняв обмеження на спільну роботу близьких осіб, які працюють на посадах у галузі освіти, науки, культури, охорони здоров'я, фізичної культури та спорту, соціального захисту в тих юридичних особах (організаціях та установах), що не відносяться до державних органів.

3. Також формальних змін зазнало поняття «безпосереднє підпорядкування», що вживалося в попередньому законодавчому акті. Його замінила дефініція «пряме підпорядкування», хоча текст самого визначення залишився незмінним. Наведена новація є цілком обґрунтованою, оскільки у змісті «безпосереднього підпорядкування», як воно визначалося в тексті попереднього Закону №3206, прикметники «безпосередній» та «прямий» фактично вживалися як синоніми.

4. Норма про заборону суб'єктам, на яких поширюється дія цього обмеження, брати участь у роботі колегіальних органів при розгляді питань щодо призначення на посади близьких їм осіб та впливати на прийняття такого рішення була виключена з тексту аналогічної статті нового закону. Натомість суть цієї

заборони відтворена у ч. 2 ст. 35 Закону №1700, оскільки утримання від участі в прийнятті рішень щодо близьких осіб вважається одним із механізмів запобігання конфліктові інтересів.

Розділ III. Врегулювання конфлікту інтересів

3.1 Зміст поняття «конфлікт інтересів»

Конфлікт інтересів – це ситуація, коли громадянин або організація виступає одночасно в декількох особах, цілі яких не співпадають або суперечать одна одній. На державній службі таке явище зустрічається досить часто, оскільки колізій із суперечністю інтересів у діяльності публічного службовця практично неможливо уникнути.

Використання словосполучення «конфлікт інтересів» для характеристики процесів та явищ у сфері публічного управління викликане необхідністю профілактики впливу на посадовця будь-яких приватних інтересів, що здатні позначитися на якісному та об'єктивному виконанні ним посадових обов'язків. Основне завдання цього інституту полягає у підвищенні довіри суспільства до державних інституцій, підтримці добропорядності офіційних державних рішень та системи державного управління в цілому.

Як правило, така колізія виникає у службовців у сфері економічній (бюджет, держзакупівлі, приватизація, укладення договорів тощо), посадовій (вступ на державну службу, її проходження, звільнення), політичній (вибори, членство в політичних партіях). Природно, що чиновник під час прийняття рішень не завжди може діяти неупереджено й не зважати на власні інтереси чи інтереси соціальних, підприємницьких, політичних, релігійних чи інших груп, в успішній діяльності яких він може бути зацікавлений.

Тому головними характеристиками конфлікту інтересів вважаються:

- загроза об'єктивності публічного службовця при виконанні ним посадових обов'язків;

- суперечність між приватними інтересами публічного службовця та інтересами держави чи інших суб'єктів;

- можливість завдання шкоди інтересам держави чи законним інтересам інших суб'єктів.

Конфлікт інтересів загалом не можна ототожнювати з корупцією, оскільки це обумовлюється самою суттю цих понять. Проте відсутність чи неналежне врегулювання конфліктів між приватними інтересами та державницькими обов'язками неминуче тягне виникнення корупційних діянь (хабарництва, обмеження конкуренції та доступу до розподілу ресурсів, зловживання службовим становищем тощо).

Загально визнано, що таке явище неможливо повністю викоринити, однак цілком реально звести його негативний вплив на інтереси державної служби до мінімуму, насамперед шляхом запровадження нормативних заборон. Перша спроба була зроблена в попередніх антикорупційних законах. Приміром, ст. 14 Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції», ст. 15 Закону України «Про правила етичної поведінки» містили лише загальне визначення конфлікту інтересів та покладали на відповідних суб'єктів обов'язки вживати заходів щодо його недопущення й невідкладно повідомляти керівника про виникнення такого конфлікту.

Поряд із усуненням наслідків конфліктів, що вже вникли, потрібно визначати механізми їх попередження. Тому логічним є запровадження законодавцем механізмів, які визнали пріоритетною профілактику цього явища на державній службі. Повністю обґрунтованим є удосконалення норм у новому Законі №1700 щодо визначення чітких механізмів урегулювання конфлікту інтересів як своєрідного антикорупційного обмеження. Враховуючи специфіку поєднання інституту конфлікту інтересів з іншими антикорупційними обмеженнями, а також необхідність деталізації дій посадовців в умовах колізій інтересів, коментовані норми виокремлені законодавцем в окремий розділ.

У чинному законі обмеження, що обумовлюють виникнення конфлікту інтересів, й надалі поширюються на державних службовців ДАЛРУ й ОУЛМГ, а також на всіх без винятку посадових осіб державних і комунальних лісогосподарських підприємств. Крім того, під їх дію підпадають посадовці державної лісової охорони лісогосподарських підприємств.

Ухвалений Закон №1700 змінив визначення конфлікту інтересів, розмежувавши його на дві підкатегорії: «потенційний» і «реальний».

<p>Закон України</p> <p>«Про засади запобігання і протидії корупції»</p> <p>від 07.04.2011</p>	<p>Закон України</p> <p>«Про запобігання корупції»</p> <p>від 14.10.2014</p>
--	--

<p>Конфлікт інтересів – суперечність між особистими майновими, немайновими інтересами особи чи близьких їй осіб та її службовими повноваженнями, наявність якої може вплинути на об'єктивність або неупередженість прийняття рішень, а також на вчинення чи невчинення дій під час виконання наданих їй службових повноважень.</p>	<p>Потенційний конфлікт інтересів – наявність у особи приватного інтересу у сфері, в якій вона виконує свої службові чи представницькі повноваження, що може вплинути на об'єктивність чи неупередженість прийняття нею рішень або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень.</p>
	<p>Реальний конфлікт інтересів – суперечність між приватним інтересом особи та її службовими чи представницькими повноваженнями, що впливає на об'єктивність або неупередженість прийняття рішень або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень.</p>

Як бачимо, відбулося розмежування понять «потенційний конфлікт інтересів» і «реальний конфлікт інтересів» залежно від стадії впливу суперечності, що виникла у прийнятті рішень чи вчиненні дій посадовцем. Таке розмежування у рамках загального поняття цілком узгоджується із підходом, що існує у міжнародній практиці. Очевидний (реальний) конфлікт інтересів стосується ситуацій, коли існує особистий інтерес, який може обґрунтовано вважатися таким, що впливає на виконання посадовцем своїх обов'язків, навіть якщо такий негативний вплив фактично відсутній.

Натомість потенційний конфлікт інтересів може мати місце в тих випадках, коли посадовець має приватні інтереси, здатні призвести до конфлікту через певний час, у майбутньому. Можливість потенційного впливу приватних інтересів на виконання посадових обов'язків посадовцем визначається вкрай важливим, насамперед з метою профілактики корупційної поведінки. Враховуючи, що в переважній більшості випадків тільки самому посадовцю відомо про те, що він перебуває у ситуації конфлікту інтересів, останній зобов'язаний уважно ставитися до будь-якого реального чи потенційного зіткнення інтересів, вживаючи заходів, щоб не допустити такого конфлікту.

Для віднесення конфлікту інтересів до «реального» слід довести, що приватний інтерес уже певним чином впливає чи вплинув на об'єктивність та неупередженість прийняття рішень. Прикладом реального конфлікту інтересів є факт позитивного голосування депутата сільської ради на її сесії за рішення про затвердження для нього проекту землеустрою земельної ділянки.

У попередньому законі передбачалося, що конфлікт інтересів матиме місце навіть тоді, коли суперечність з інтересами служби виникає не лише в публічного службовця, а й у його близьких осіб. Проте в новому законі такої вказівки на існування приватних інтересів близьких осіб у понятті «конфлікт інтересів» немає, що вказує на певне звуження сфери його дії.

Загалом у праві конфлікт інтересів розглядається як складна правова категорія, що має неоднозначну характеристику, розмиті межі між приватними та державними інтересами. Передовсім це зумовлено незвично широким розумінням самої сфери приватних інтересів, Закономірно, що у визначенні понять потенційного та реального конфлікту інтересів чільне місце займає категорія «приватного інтересу», аналог якої був у скасованому Законі України «Про правила етичної поведінки».

<p>Закон України</p> <p>«Про правила етичної поведінки»</p> <p>від 12.05.2012 (втратив чинність)</p>	<p>Закон України</p> <p>«Про запобігання корупції»</p> <p>від 14.10.2014</p>
<p>Особисті інтереси – будь-які інтереси особи, зумовлені особистими, родинними, дружніми чи будь-якими іншими позаслужбовими стосунками з іншими особами, у тому числі особисті майнові та немайнові інтереси, а також ті, що виникають у зв'язку з членством особи або з її діяльністю, не пов'язаною з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, у громадських, релігійних чи інших організаціях.</p>	<p>Приватний інтерес – будь-який майновий чи немайновий інтерес особи, у тому числі зумовлений особистими, сімейними, дружніми чи іншими позаслужбовими стосунками з фізичними чи юридичними особами, у тому числі тими, що виникають у зв'язку з членством або діяльністю в громадських, політичних, релігійних чи інших організаціях.</p>

Виходячи з порівняння наведених дефініцій, визначення цього поняття в новому законі залишилося майже незмінними. Невеликі новели стосуються поширення приватних інтересів не тільки на стосунки з фізичними, а й юридичними особами. Крім того, сфера відносин, у якій виникають приватні інтереси, була розширена законодавцем і охоплює всі види стосунків особи, а не тільки особисті, сімейні, дружні та позаслужбові.

У будь-якому разі категорія колізій інтересів є оціночною та охоплює не тільки суперечності, що реально виникли, а й їх гіпотетичну можливість. Враховуючи різноманіття приватних інтересів посадових осіб, скласти вичерпний перелік таких ситуацій не видається можливим. Проте можна виділити низку ключових сфер регулювання, де конфлікт інтересів є найбільш імовірним. Насамперед це стосується виконання функцій державного управління та господарювання щодо родичів та/або інших осіб, з якими пов'язана особиста зацікавленість державного службовця. Хоча підкреслюю, що, виходячи із законодавчого визначення поняття «приватний інтерес», конфлікт інтересів може стосуватися і друзів, й однокласників, і колишніх роботодавців публічного службовця та інших осіб, з якими останній має позаслужбові стосунки.

У лісовій галузі функції державного управління/господарювання в аспекті виникнення конфлікту інтересів можуть включати:

- розміщення замовлень на постачання товарів, виконання робіт і надання послуг для державних органів, комунальних і державних підприємств, інших установ та організацій державного сектора (приклад потенційного конфлікту інтересів: директор лісгоспу уклав договір підряду на розробку лісосіки зі своїм родичем, який є директором фірми-підрядника. У цій ситуації конфлікт інтересів перейде в категорію реального, коли відповідно до договірних умов буде заготовлений хоча б один кубометр деревини. Інший приклад реального конфлікту інтересів: лісничий приймає виконані роботи з розробки лісосіки у свого брата, який є посадовцем фірми-підрядника).

- здійснення державного або відомчого контролю/нагляду (приміром: заступник начальника ОУЛМГ очолює ревізію господарської діяльності в лісгоспі, де на посаді працює її сестра).

- підготовка та ухвалення рішень про розподіл бюджетних асигнувань, субсидій, а також обмежених ресурсів (директор лісгоспу як депутат бере участь у засіданні сесії, де голосує за виділення із районного бюджету коштів на заліснення земель, що буде виконане на умовах підряду його лісгоспом).

- видача дозволів, квот, ліцензій, інших розпорядчих документів (наприклад: директор лісгоспу видає лісовий квиток на розміщення пасіки своєму батькові. Або: начальник відділу мисливського господарства приймає іспит на отримання посвідчення мисливця у свого зятя).

- розгляд справ про адміністративні правопорушення (приміром: головний лісничий виносить постанову про притягнення до адміністративної відповідальності за ч. 1 ст. 77 КУпАП відносно свого тестя).

- участь у комісіях із розслідування аварій, надзвичайних подій стосовно підприємств, де на керівних посадах працюють родичі службовця.

Зауважу, що в більшості випадків не кожне виконання функцій державного управління стосовно родичів обумовлює виникнення конфлікту інтересів. Приміром, якщо службовець надає адміністративні послуги, отримання яких одним заявником (родичем) не тягне відмову в наданні такої послуги іншим заявником, і при цьому він не має повноважень, що дозволяють йому надавати будь-кому перевагу, ймовірність виникнення конфлікту здебільшого є незначною. Якщо ж така ситуація й виникла, то можна казати лише про існування потенційного конфлікту інтересів. Головним елементом у виявленні наявності чи відсутності такого конфлікту буде встановлення можливості впливу на об'єктивність чи неупередженість прийняття рішень, вчинення чи невчинення дій при виконанні службових повноважень.

Законом №1700 також внесені зміни до норм про адміністративну відповідальність за дії чи бездіяльність, пов'язані із виникненням конфлікту інтересів. Так, положення ст. 172-7 КУпАП були сформульовані в новій редакції. У попередній редакції цієї статті адміністративна відповідальність за порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів передбачалася лише за сам факт неповідомлення керівника про конфлікт інтересів. Натомість у новій редакції ст. 172-7 КУпАП відповідальність посадовця за частиною першою настає також у випадках неповідомлення ним про наявність у нього реального конфлікту інтересів.

Частина друга цієї статті передбачає відповідальність за вчинення дій чи прийняття рішень в умовах реального конфлікту інтересів. Це означає, що навіть за умови письмового інформування посадовцем про

наявність очевидного конфлікту, якщо він прийняв будь-які рішення у цій ситуації, для нього це тягнутиме адміністративну відповідальність.

Наголошую, що в такому випадку для притягнення до відповідальності не потрібні докази отримання неправомірної вигоди чи іншого зловживання службовим становищем. Достатньо лише факту вчинення дій чи ухвалення рішення, що саме по собі визнається законом суспільно небезпечним.

Окремо слід зупинитися на співвідношенні регулювання конфлікту інтересів з іншими антикорупційними обмеженнями, що визначені у Законі №1700. Адже за своїм змістом такі діяння, як прийняття дарунків чиновниками, поєднання ними державної служби з виконаннями інших оплачуваних робіт, спільна робота в державному органі підпорядкованих службовцю рідних осіб об'єктивно містять конфлікт інтересів. Очевидно, що в цих ситуаціях виникає колізія між приватними інтересами посадовця (отримувати дарунки без обмежень, суміщати державну службу з роботою у підконтрольній фірмі, влаштувати на роботу своїх родичів тощо) та інтересами держави, яка покладає на посадовця обов'язок чесно, об'єктивно й сумлінно виконувати свою роботу.

Надаючи оцінку такому правовому становищу, слід дійти висновку, що інститут конфлікту інтересів є загальною нормою щодо обмежень, визначених ст.ст. 22–27 Закону №1700, які можна вважати спеціальними нормами. У правовій літературі одностайно пропонується правило виходу із такої нетипової ситуації правового регулювання: у цих випадках має застосовуватися лише спеціальна норма. За порушення окремих антикорупційних обмежень, що містять конфлікт інтересів, законодавець передбачив окремі склади правопорушень (приміром, ст. 172-4 КУпАП – за порушення обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності, ст. 172-5 КУпАП – за порушення обмежень щодо одержання дарунків). Порушення інших антикорупційних обмежень, зокрема, порушення обмежень щодо спільної роботи родичів на одному підприємстві в умовах реального конфлікту інтересу тягне за собою відповідальність за ч. 2 ст. 172-7 КУпАП.

Слід звернути увагу, що, на відміну від попереднього антикорупційного законодавства, у КУпАП не передбачена відповідальність за виникнення потенційного конфлікту інтересів. Таким чином, законодавець пом'якшив юридичну відповідальність у цій частині.

3.2. Обов'язки посадовців та їх керівників щодо врегулювання конфлікту інтересів

Ухвалений закон, крім запровадження правил уникнення конфлікту інтересів, чітко визначив алгоритм дій публічних службовців та їхніх керівників щодо вирішення конфліктних ситуацій (ст. 28 Закону №1700). Очікується, що це дозволить забезпечити максимальну об'єктивність при виконанні посадовцями своїх службових повноважень.

Отже, всі службові особи, що є державними службовцями, посадовими особами державних/комунальних підприємств, включаючи держлісохорону, зобов'язані:

I. Вживати заходів щодо недопущення виникнення реального, потенційного конфлікту інтересів. Тобто службовець повинен не тільки врегульовувати конфлікти, що виникли, а й діяти на упередження, роблячи все можливе, щоб такі колізії не виникали.

Зауважу, що аналогічний обов'язок передбачався попереднім законом.

II. Повідомляти безпосереднього керівника не пізніше наступного робочого дня з моменту, коли особа дізналася чи повинна була дізнатися про наявність у неї потенційного чи реального конфлікту інтересів.

Законом визначено, що посадовці, які не мають безпосереднього керівника, а також ті, хто очолюють колегіальні органи, повинні повідомляти такі ситуації НАЗК або інші визначені законом органи, або колегіальний орган, під час виконання повноважень у якому виник конфлікт.

Зауважу, що в попередньому законі №3206 вказувалося, що службовець повинен невідкладно повідомити про конфлікт інтересів у письмовій формі безпосереднього керівника. У чинній редакції чомусь не визначена форма повідомлення керівника про конфлікт інтересів. Однак з огляду на переконливість письмових документів як доказів, це бажано зробити у письмовій формі. Реєстрацію повідомлення про конфлікт інтересів необхідно здійснити в загальному відділі (канцелярії) державного органа чи підприємства, копію такого повідомлення з датою та вхідним номером залишити собі.

Окремо в законі визначена ситуація, коли у службовця виникли сумніви щодо наявності конфлікту інтересів. У такому випадку згаданий закон зобов'язав публічного посадовця звернутися за роз'ясненням до територіального органа НАЗК. Очевидно, що в такому зверненні слід детально описати можливу колізію з варіантами дій, додавши при цьому копію посадових обов'язків. Зі змісту закону випливає, що орган НАЗК повинен надати відповідь, у якій підтвердити або спростувати наявність конфлікту інтересів.

Якщо посадовець не отримав підтвердження про відсутність конфлікту інтересів, він повинен діяти згідно з вимогами, визначеними в законі №1700.

Коли підтвердження про відсутність конфлікту інтересів надійшло, посадовець звільняється від відповідальності, якщо в його діях, щодо яких він звертався, пізніше буде виявлений конфлікт інтересів.

III. Не вчиняти дій та не приймати рішень в умовах реального конфлікту інтересів. При цьому керівникам заборонено прямо чи опосередковано спонукати у будь-який спосіб своїх підлеглих до прийняття рішень, вчинення дій або бездіяльності всупереч закону на користь власних чи інших приватних інтересів.

Ця заборона кореспондується із ч. 2 ст. 172-7 КУпАП «Порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів», яка передбачає відповідальність за вчинення дій чи прийняття рішень в умовах реального конфлікту інтересів у вигляді штрафу від 3400 до 6800 грн.

Окремо закон (ч. 1 ст. 35) визначає, що у разі виникнення реального чи потенційного конфлікту інтересів у публічного посадовця, який входить до складу колегіального органа (комітету, комісії, колегії), він не має

права брати участь у прийнятті рішень цим органом. Про наявність такого конфлікту може заявити не тільки сам посадовець, а й інші члени відповідного колегіального органа або учасник засідання, якого безпосередньо стосується питання, що розглядається. Заява про це заноситься в протокол засідання колегіального органа.

IV. Вжити заходів щодо врегулювання реального чи потенційного конфлікту інтересів.

Безпосередній керівник (керівник органа, який приймає рішення щодо звільнення з посади), якому стало відомо про наявність у підлеглого конфлікту інтересів, зобов'язаний вжити передбачені Законом №1700 заходи щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів. Крім того, нормативно визначені подальші кроки безпосереднього керівника (керівника органа, який приймає рішення про звільнення з посади) та НАЗК у разі одержання ними згаданого повідомлення.

Керівник зобов'язаний:

При отриманні від підлеглого повідомлення про потенційний чи реальний конфлікт інтересів протягом двох робочих днів прийняти рішення про врегулювання конфлікту у спосіб, визначений законом, про що повідомити підлеглого.

НАЗК зобов'язане:

При отриманні від публічного службовця повідомлення про потенційний чи реальний конфлікт інтересів протягом семи робочих днів надати роз'яснення такій особі про порядок її дій щодо врегулювання конфлікту.

Крім того, на Національне агентство з питань запобігання корупції законодавчо покладається надання методичної та консультативної допомоги державним органам та юридичним особам не тільки стосовно врегулювання конфлікту інтересів, а також щодо застосування актів законодавства про етичну поведінку.

У випадках виявлення порушення вимог Закону №1700, які стосуються конфлікту інтересів у діяльності публічних і привієрняних до них посадовців, НАЗК може внести керівнику відповідного органа, підприємства, установи або організації припис про усунення порушення законодавства, ініціювання проведення службового розслідування, притягнення винних осіб до відповідальності.

3.3. Заходи із врегулювання конфлікту інтересів

Як свідчить досвід протидії корупційним проявам, найбільш дієвим механізмом профілактики корупції, що реалізує принцип публічності та відкритості діяльності державної влади й підприємств публічного сектора економіки, є механізм врегулювання конфлікту інтересів. Одним із недоліків попереднього закону була відсутність чітко визначених механізмів управління конфліктом інтересів: у відповідній статті містилося лише посилання на те, що закони та підзаконні акти у відповідних сферах державної служби та місцевого самоврядування повинні передбачати порядок і шляхи його врегулювання.

Частково питання врегулювання конфлікту інтересів щодо державних службовців містять поки що чинні «Загальні правила поведінки державного службовця», затверджені Головдержслужбою України наказом №214 від 04.08.2010.

Ухвалений Закон №1700 усунув описану прогалину, поділивши всі заходи врегулювання конфлікту інтересів на дві категорії, залежно від суб'єкта їх вирішення.

Законом, зокрема, передбачено:

- зовнішнє врегулювання;
- самостійне врегулювання.

Зовнішнє врегулювання конфлікту інтересів завжди відбувається з відома та за рішенням керівника органа, підприємства, установи або організації.

Самостійне врегулювання як потенційного, так і реального конфлікту інтересів може бути здійснено посадовими особами, зазначеними у пунктах 1, 2 частини першої ст. 3 Закону №1700 лише одним способом: шляхом позбавлення відповідного приватного інтересу. Обов'язковим у цьому випадку, є надання документів, що підтверджують факт позбавлення приватного інтересу. При цьому закон проголошує, що позбавлення приватного інтересу має виключати будь-яку можливість його приховування. Це можна тлумачити так: якщо існує хоча б якась можливість приховування приватного інтересу у разі самостійного врегулювання конфлікту інтересів підлеглим (приміром, фіктивне розірвання шлюбу), його безпосередній керівник зобов'язаний вжити заходів зовнішнього врегулювання.

Прикладом самостійного врегулювання конфлікту інтересів можна вважати окремо визначений у попередньому та новому антикорупційному законах обов'язок публічних посадовців після призначення (обрання) на посаду передати в управління іншій особі належні їй підприємства та корпоративні права. Самостійним врегулюванням конфліктної ситуації можна вважати також самовідвід посадовця держлісохорони, якому доручили розглядати справу про лісопорушення стосовно свого родича.

При цьому ст. 29 згаданого Закону пропонує шість основних зовнішніх заходів, за допомогою яких слід врегульовувати конфлікти в діяльності публічних службовців.

1. Усунення особи від виконання завдання, вчинення дій, прийняття рішення чи участі в його прийнятті в умовах реального чи потенційного конфлікту інтересів (ст. 30 Закону №1700).

Такий захід застосовується за умов:

- коли конфлікт інтересів не має постійного характеру;
- є можливість залучення до прийняття такого рішення/вчинення дій інших працівників відповідного органа, підприємства, установи або організації.

Крім керівника органа чи підприємства, рішення про такий захід може прийняти керівник структурного підрозділу, де працює посадовець.

2. Застосування зовнішнього контролю за виконанням особою відповідного завдання, вчиненням нею певних дій чи прийняття рішень (ст. 33 Закону №1700).

Такий захід застосовується за умов:

- якщо виявляється неможливим провести інші заходи врегулювання, а саме:

- а) усунути посадовця в умовах реального чи потенційного конфлікту інтересів,
- б) обмежити доступ до інформації,
- в) переглянути повноваження,
- г) відсутні підстави для його переведення,
- д) відсутні підстави для його звільнення.

Про здійснення зовнішнього контролю керівник повинен прийняти рішення, де зазначити форму зовнішнього контролю, визначити уповноваженого працівника, який відповідає за проведення такого контролю, а також передбачити його обов'язки у зв'язку із здійсненням таких повноважень.

Закон визначає такі форми зовнішнього контролю:

- а) перевірка уповноваженим працівником стану та результатів виконання посадовцем завдання, вчинення ним дій, змісту рішень чи проектів рішень, що приймаються або розробляються особою або відповідним колегіальним органом із питань, пов'язаних із предметом конфлікту інтересів;
- б) виконання посадовцем завдання, вчинення ним дій, розгляд справ, підготовка та прийняття ним рішень у присутності уповноваженого працівника;
- в) участь уповноваженої особи НАЗК в роботі колегіального органа в статусі спостерігача без права голосу.

3. Обмеження доступу особи до певної інформації (ст. 31 Закону №1700).

Такий захід застосовується за умов:

- якщо конфлікт інтересів, пов'язаний із таким доступом. має постійний характер;
- за можливості продовження належного виконання посадовцем повноважень на посаді за умови такого обмеження;

- за можливості доручення роботи з відповідною інформацією іншому працівникові державного органа чи підприємства.

4. Перегляд обсягу службових повноважень особи (ст. 32 Закону №1700).

Такий захід застосовується за умов:

- якщо конфлікт інтересів у діяльності посадовця має постійний характер;
- він пов'язаний із конкретними повноваженнями особи;
- за можливості продовження належного виконання посадовцем службових завдань у разі такого перегляду;
- за можливості наділення такими повноваженнями іншого працівника.

5. Переведення особи на іншу посаду (ч. 1 ст. 34 Закону №1700).

Під переведенням на іншу посаду тут слід розуміти доручення працівникові за ініціативою роботодавця виконання постійної роботи в межах одного підприємства, що відповідає його спеціальності, кваліфікації, при виконанні якої може змінюватись обсяг чи характер обов'язків, що здійснене з метою позбавлення конфлікту інтересів.

Такий захід застосовується за умов:

- якщо конфлікт інтересів у діяльності посадовця носить постійний характер;
- лише за згодою працівника;
- за наявності вакантної посади, що за своїми характеристиками відповідає особистим і професійним якостям особи;
- конфлікт не може бути врегульований такими заходами:
  - а) усунення такої особи від виконання завдання чи вчинення дій, прийняття рішення;
  - б) обмеження доступу особи до певної інформації;
  - в) перегляду обсягу службових повноважень і функцій;
  - г) позбавлення приватного інтересу.

Як бачимо, вимоги цього заходу відповідають чинним нормам трудового законодавства, що визначені ч. 1 ст. 32 КЗпП України.

6. Звільнення особи (ч. 2 ст. 34 Закону №1700).

Застосовується за умов:

- якщо реальний чи потенційний конфлікт інтересів у діяльності посадовця має постійний характер;
- він не може бути врегульований в інший спосіб, у тому числі через відсутність його згоди на переведення на іншу роботу або позбавлення приватного інтересу.

Такий захід врегулювання повинен ґрунтуватися на виконанні вимог трудового законодавства. Зокрема, згідно з п. 5 частини першої ст. 41 КЗпП України, перебування працівника всупереч вимогам Закону України «Про запобігання корупції» у прямому підпорядкуванні близької особи відноситься до додаткових підстав для розірвання договору з ініціативи власника або уповноваженого ним органа.

Законодавець передбачив окремий механізм врегулювання конфлікту інтересів для державних службовців, посадових осіб державних підприємств, які мають у своїй власності підприємства чи корпоративні права (ст. 36 Закону №1700). Вказані посадовці зобов'язані протягом 30 днів після призначення на посади передати в управління іншим особам (крім членів своєї сім'ї) підприємства та корпоративні права. Про передачу підприємств і корпоративних прав в одноденний термін має бути письмово повідомлено НАЗК із наданням нотаріально засвідченої копії укладеного договору.

Нагадаємо, що за попереднім законом посадовці були зобов'язані виконати це в десятиденний термін, однак при цьому конкретних шляхів передачі власності та майнових прав не обумовлювалося. На даний час передача унітарних підприємств повинна бути здійснена шляхом укладення договору управління майном із суб'єктом підприємницької діяльності. Для передачі корпоративних прав чинний закон пропонує три способи, що реалізуються через укладення відповідних угод:

- договору управління майном із суб'єктом підприємницької діяльності;
- договору на управління цінними паперами, іншими фінансовими інструментами і грошовими коштами, призначеними для інвестування в цінні папери;
- договору про створення венчурного пайового інвестиційного фонду для управління переданими корпоративними правами з компанією управління активами.

www.enpi-fleg.org

IV. Фінансовий контроль

4.1. Зміни у сфері антикорупційного декларування

Законом №1700 буде докорінно змінена система подання антикорупційних декларацій, яка суттєво відрізнятиметься від попередніх механізмів фінансового контролю в системі антикорупційного декларування. Такі зміни пов'язані з низкою існуючих недоліків декларування майна публічними службовцями, серед яких головними можна вважати їх формальність у поєднанні з низькою ефективністю.

Зокрема, в Законі України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки» з цього приводу констатовано, що в державі не створена «...ефективна система моніторингу достовірності даних, що містяться у деклараціях про майно, доходи, видатки і зобов'язання фінансового характеру публічних службовців. В Україні функціонує децентралізована система збирання, зберігання і оприлюднення та перевірки таких декларацій. Декларації подаються у паперовому вигляді до кадрової служби органа, в якому працює службовець, та зберігаються в ній. Перевірка декларацій покладається на податкові органи, які не мають належного рівня незалежності, щоб проводити ефективні перевірки декларацій. Подання завідомо недостовірних відомостей у деклараціях не тягне за собою кримінальної відповідальності. Така система фактично призводить до приховування доходів і майна публічними службовцями».

Нагадаємо, що до заходів фінансового контролю у редакції попереднього закону відносилось подання антикорупційних декларацій суб'єктами декларування, оприлюднення відомостей, зазначених у таких деклараціях, і повідомлення про відкриття валютного рахунку. Норми щодо фінансового контролю містилися лише в одній статті закону №3206.

Натомість в ухваленому Законі України «Про запобігання корупції» цій темі присвячений цілий розділ, що складається із 8 статей. Відтепер законодавець детальніше врегулював численні питання щодо подання декларацій, їх обліку, оприлюднення, контролю та перевірки. Мета ухвалених змін – удосконалити порядок перевірки статків суб'єктів декларування з метою з'ясування законності їхніх джерел існування, виявлення можливої невідповідності способу життя чиновників та інших посадовців тому рівню доходів, які вони одержують на займаних посадах. У світлі посилення юридичної відповідальності за пов'язані з цим порушення, рекомендуємо вкрай виважено та уважно поставитися до заповнення декларацій. Бажано при цьому користуватись офіційними документами, отриманими від фіскальної служби, банківських установ, профспілок, інших організацій і державних органів. Документи, на підставі яких заповнювалася декларація, слід обов'язково зберігати, зокрема для надання пояснень уповноваженим органам.

Основними новелами чинного закону у сфері антикорупційного декларування можна визначити:

1. Змінена назва декларацій: у попередній редакції цей документ визначався як «декларація про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру», а чинний закон називає його «декларація особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» (надалі по тексту – антикорупційна декларація).

2. Декларації подаватимуться не в паперовому, а в електронному вигляді, шляхом заповнення відповідної форми на веб-сайті НАЗК (ст. 45 Закону №1700).

3. Передбачено створення Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (надалі – Реєстр), куди суб'єкти декларування повинні будуть вносити декларації в електронному вигляді, у форматі, який би дозволяв їх обробку електронними засобами. Такий Реєстр повинен формуватися та вестися НАЗК.

4. Якщо раніше ч. 2 ст. 12 Закону №3206 передбачала оприлюднення декларацій обмеженого кола чиновників, то нова система фінансового контролю встановлює відкритий та цілодобовий доступ до декларацій усіх суб'єктів декларування, що будуть розміщуватися в Реєстрі. Доступ та поширення інформації цього Реєстру, за винятком окремих персональних даних, надаватиметься не тільки через можливість перегляду, а й шляхом можливості копіювання та роздрукування, а також у вигляді набору введених даних (електронного документа). Такий формат передбачатиме автоматизовану обробку декларацій електронними засобами з метою повторного використання.

5. Антикорупційна декларація буде суттєво змінена, а її форма визначатиметься НАЗК (ст. 45 Закону №1700). Зміст відомостей, що мають вказуватись у такій декларації, суттєво розширений. Відомості, що повинні зазначатися в цих деклараціях, законодавцем прописані безпосередньо у тексті закону.

6. Серед відомостей, які слід вказувати у нових деклараціях і яких не передбачав попередній закон, визначені такі:

- видатки на всі правочини, вчинені у звітному періоді, на підставі яких у суб'єкта декларування виникає або припиняється право власності, володіння чи користування, в тому числі – спільної власності, на нерухоме або рухоме майно (у разі, якщо вони перевищують 20 мінімальних заробітних плат). Крім того, слід вказувати дані про вид правочину, його предмет та інформацію про найменування контрагента;

- входження до складу керівних органів, ревізійних чи наглядових органів громадських організацій, благодійних організацій, саморегулювальних чи самоврядних організацій і членство в них (із зазначенням назви, коду ЄДРПОУ);

- посаду чи роботу, що виконується або виконувалася за сумісництвом: дані про роботу (оплачувана чи ні), що виконується за договором (контрактом);

- дані про юридичних осіб, де кінцевим бенефіціарним власником (контролером) яких є суб'єкт декларування тощо;

Загалом, у чинній поки що формі декларації (додаток до Закону №3206), лише в загальному вигляді передбачено внесення відомостей про майно та доходи. Приміром, якщо існуюча форма приписує вказувати марку, модель, об'єм двигуна транспортного засобу, то в новій декларації доведеться зазначати ще й дату набуття такого майна, вартість майна на дату набуття його у власність, володіння чи користування.

7. Запроваджується окремий механізм, що не мав аналогів у попередньому законі, – вибіркового моніторингу способу життя суб'єктів декларування. Моніторинг планується здійснювати НАЗК шляхом порівняння статків і доходів, що зазначатимуться суб'єктами декларування в антикорупційних деклараціях, із фактичним рівнем життя таких суб'єктів і членів їхніх сімей. Порядок здійснення моніторингу буде визначатися НАЗК.

Закон передбачив, що встановлення невідповідності рівня життя суб'єкта декларування задекларованому ним майну є підставою для повної перевірки його декларації. НАЗК у такому випадку має надати можливість такому посадовцю подати письмове пояснення у 10-денний термін. Якщо в ході перевірки Агентство виявить ознаки корупційного правопорушення (наприклад, ознаки незаконного збагачення), воно зобов'язане повідомити спеціально уповноважені правоохоронні органи.

Підставами для проведення моніторингових дій можуть бути не тільки офіційні дані державних органів, а й відомості, одержані від фізичних та юридичних осіб, матеріали ЗМІ та інші джерела інформації, що містять відомості про невідповідність рівня життя суб'єктів декларування задекларованим ним майну та доходам.

8. Передбачений обов'язок суб'єктів декларування інформувати Агентство в разі суттєвих змін у майновому стані. Зокрема, з моменту запровадження повноцінної системи декларування доходів суб'єкти декларування у разі отримання ними доходу/придбання майна на суму, що перевищує 50 мінімальних заробітних плат, що обчислюється станом на 1 січня поточного року (станом на травень 2015 року – 60 900 грн) зобов'язані будуть у 10-денний термін із моменту отримання доходу або придбання майна письмово повідомити НАЗК. За порушення цієї вимоги передбачена адміністративна відповідальність за ч. 2 ст. 172-6 КУпАП.

Інформація про зміни в майновому стані вноситься до Реєстру та оприлюднюється на офіційній веб-сторінці НАЗК.

9. У попередньому Законі №3206 були передбачені два види контролю щодо поданих декларацій:

- перевірка фактів своєчасності подання декларацій (здійснюється протягом 15 днів);
- перевірка декларацій на наявність конфлікту інтересів (здійснюється впродовж 30 днів).

Ці види контролю поклалися на уповноважених підрозділів (осіб) із питань запобігання та виявлення корупції. Окремо декларації повинні були перевірятися на достовірність зазначених у них відомостей органами фіскальної служби в порядку, який, до речі, так і не був розроблений (ч. 9 ст. 12 Закону №3206).

Чинний закон №1700 виокремив три види контролю (ст. 48):

1. щодо своєчасності подання;

2. щодо правильності та повноти заповнення;

3. логічний та арифметичний контроль.

Окремо визначений комплексний вид контролю – «повна перевірка декларацій».

Усі три види контролю, а також повна перевірка декларацій повинні здійснюватись органами НАЗК у порядку, затвердженому цим органом.

10. Із метою контролю за своєчасністю подачі декларацій, усі державні органи, установи, організації, державні та комунальні підприємства закон зобов'язав упродовж 7 робочих днів інформувати НАЗК про припинення діяльності публічних посадовців. Тобто, держлісгоспи також будуть зобов'язані повідомляти Агентство про звільнення працюючих посадовців, що віднесені законом до суб'єктів декларування.

У разі виявлення факту неподання антикорупційної декларації, НАЗК повідомляє такого суб'єкта, який у такому випадку зобов'язаний її подати протягом 10 днів. Одночасно Агентство інформує про виявлений факт роботодавця – тобто відповідний орган чи державне/комунальне підприємство, а також правоохоронний орган у сфері протидії корупції.

11. Окремо законодавець передбачив повну перевірку декларацій, яка повинна здійснюватися органами НАЗК протягом 90 днів із дня їх подання. Така перевірка полягає у з'ясуванні достовірності задекларованих відомостей, точності оцінки задекларованих активів, перевірки на наявність конфлікту інтересів чи ознак незаконного збагачення.

Звісно, не всі декларації підлягатимуть повній перевірці, однак обов'язково мають бути перевірені в повному обсязі декларації таких посадовців:

- суб'єктів декларування, які займають відповідальне та особливо відповідальне становище (згідно з приміткою до ст. 50 Закону №1700 – це рівень начальника і заступника начальника ОУЛМГ);

- суб'єктів декларування, що займають посади, пов'язані з високим рівнем корупційних ризиків (поки що невідомо, про які посади йдеться, оскільки такий перелік повинен офіційно затверджуватися НАЗК);

- суб'єктів декларування, що подали декларації, у змісті яких виявлені невідповідності під час логічного й арифметичного контролю.

У новому законі залишилися незмінними:

1. Випадки подання декларацій.

Як і в попередньому законі, передбачено чотири ситуації, коли подання декларацій обов'язкове:

- до призначення на посаду (за минулий рік);

- при перебуванні на посаді (щорічно, за минулий рік);

- при звільненні з посади (за період, не охоплений раніше поданими деклараціями);
- протягом року після звільнення (подається наступного року після звільнення з посади – за минулий рік).

2. Строки подання щорічних декларацій.

Щорічні декларації за минулий рік, як і раніше, необхідно подавати до 1 квітня за місцем роботи (тобто останній день подання – 31 березня).

3. Суб'єкти декларування.

У лісовій галузі, як і раніше, декларації повинні подаватися державними службовцями центрального апарату ДАЛРУ, державними службовцями ОУЛМГ, посадовими особами держлісгоспів, включаючи держлісохорону.

4.2. Відповідальність за порушення, пов'язані із поданням антикорупційних декларацій

Попереднє антикорупційне законодавство передбачало лише адміністративну відповідальність за неподання або несвоєчасне подання антикорупційних декларацій (ч. 1 ст. 172-б КУпАП), а також за неповідомлення або несвоєчасне повідомлення про відкриття валютного рахунку в установі банку-резидента (ч. 2 ст. 172-б КУпАП).

Натомість ухваленим законом №1700 адміністративна відповідальність передбачена лише за несвоєчасне подання антикорупційної декларації. Також частина друга встановлює відповідальність за неповідомлення суб'єкта декларування про суттєві зміни у майновому стані, що передбачено ч. 2 ст. 52 Закону №1700.

Важливою новелою прийнятого законодавства є запровадження у Кримінальному кодексі України (ст. 366-1) спеціальної норми щодо умисного неподання антикорупційних декларацій. Крім того, цією нормою введена кримінальна відповідальність за декларування посадовцями недостовірних відомостей. Ці дії тягнуть покарання у вигляді позбавлення волі на строк до 2 років із позбавленням права обіймати посади чи займатися певною діяльністю на термін до 3 років.

Таке посилення відповідальності анонсовано з метою підвищення рівня ефективності системи декларування. При кваліфікації кримінально-караних дій щодо умисного неподання декларацій і внесення у них завідомо неправдивих відомостей слідчим органами насамперед слід довести саме умисний характер неподання декларацій. При цьому діяння слід відмежувати від несвоєчасного подання декларацій, що передбачає адміністративну відповідальність.

Закон вказує, що притягнення суб'єкта декларування до кримінальної відповідальності за неподання декларації або внесення недостовірних даних у декларацію не звільняє його від обов'язку подати відповідну декларацію з достовірними відомостями.

4.3. Введення в дію системи фінансового контролю

Незважаючи на набрання чинності новим Законом №1700, поки що не відбулося докорінних змін у системі фінансового контролю в антикорупційній сфері. Така особливість закону в цій частині пов'язана з невизначеністю терміну введення в дію його окремих норм, що стосуються системи декларування. Зокрема, на підставі Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України та Національного агентства з питань запобігання корупції» №198-19 від 12.02.2015 внесено такі зміни до п. 2 розділу XIII Закону №1700:

«До початку роботи системи подання та оприлюднення відповідно до цього Закону декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, суб'єкти декларування подають декларації про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру в порядку, встановленому Законом України "Про засади запобігання і протидії корупції". Зазначені декларації підлягають оприлюдненню в порядку, встановленому Законом України "Про засади запобігання і протидії корупції". Про початок роботи системи подання та оприлюднення відповідно до цього Закону декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, приймається рішення Національним агентством з питань запобігання корупції».

Зі змісту цього пункту можна зробити кілька висновків:

1. При поданні декларацій за 2014 рік слід було керуватися вимогами ст. 12 Закону №3206, відповідно до яких суб'єкти декларування зобов'язані щорічно до 1 квітня подавати за місцем роботи (у відділ кадрів) паперову декларацію про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру за минулий рік за встановленою формою.

2. У розділі XIII, який визначає механізми фінансового контролю в сфері запобігання корупції, не йдеться про заходи фінансового контролю як певну цілісну систему. Загалом таку систему можна тлумачити як злагоджену сукупність правовідносин, спрямованих на подання, облік, оприлюднення, контроль і перевірку антикорупційних декларацій. Наведені норми повинні забезпечуватися повноваженнями органів, що вживають організаційно-правових заходів щодо функціонування системи фінансового контролю, а також правовими санкціями за їх порушення.

Отже, станом на травень 2015 року Закон №1700 втратив чинність, за винятком статей розділу XIII, якими визначено правові механізми фінансового контролю щодо подання та оприлюднення антикорупційних декларацій. До статей, які зараз не діють, логічно віднести:

- ст.45 – «Подання декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування», яка передбачає подання декларацій в електронному вигляді на веб-сторінці НАЗК за встановленою формою, що визначається НАЗК (на даний час НАЗК не розпочало діяльність, реєстр не створений, форма декларації не розроблена);

- ст.46 – «Інформація, що зазначається в декларації» (на даний час форма нової декларації не розроблена НАЗК);

- ст.47 – «Облік та оприлюднення декларацій», яка передбачає створення Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (на даний час НАЗК не розпочало діяльність, відповідно і згаданий Реєстр не створений);

- ст. 48 – «Контроль та перевірка декларацій» (на даний час НАЗК не розпочало діяльність, порядок перевірки не затверджений, відсутній суб'єкт, який би реалізував вказані норми);

- ст. 49 – «Встановлення своєчасності подання декларацій», ст. 50 – «Повна перевірка декларацій» та ст. 51 – «Моніторинг способу життя суб'єктів декларування» (на даний час НАЗК не розпочало свою діяльність, реєстр декларацій не створений, процедури повної перевірки декларацій і моніторингу способу життя чиновників не затверджені).

3. Національне агентство з питань запобігання корупції повинне ухвалити рішення, яким оголосити про початок дії системи подання та оприлюднення антикорупційних декларацій. Очевидно, що дата ухвалення рішення буде вважатися повноцінним початком дії закону в цій частині. За попередніми оцінками фахівців, така система може бути запущена не раніше початку 2016 року.

4. Якщо система фінансового контролю із декларування доходів не буде реалізована в першому кварталі 2016 року, то наступного року подання щорічних декларацій за 2015 рік також відбуватиметься відповідно до норм старого закону №3206.

5. Законодавством не обумовлене відтермінування чинності змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України щодо відповідальності за правопорушення, пов'язані із поданням антикорупційних декларацій. Тому ст. 172-6 КУпАП та ст. 366-1 КК України почали діяти з 26 квітня 2015 року.

V. Інші інструменти та механізми протидії корупції

5.1. Спеціальна перевірка при прийнятті на посаду

Ухвалений 2011 року Закон №3206 зобов'язав усіх осіб, уповноважених на виконання функцій держави та місцевого самоврядування, проходити спеціальні перевірки при прийнятті на посаду. Новий Закон №1700 2014 року значно обмежив сферу дії цього антикорупційного механізму (ст. 56). Зокрема, проведення перевірок визначено обов'язковим лише для двох категорій осіб:

1. Щодо осіб, які претендують на зайняття посад, що передбачають зайняття відповідального або особливо відповідального становища.

Визначення таких посад наведено в примітці до ст. 56 Закону №1700. Зокрема, у сфері лісового господарства такими особами є голова, заступники голови Держлісагентства України та начальники ОУЛМГ.

2. Щодо осіб, які претендують на зайняття посад із підвищеним корупційним ризиком.

На даний час перелік таких осіб невстановлений, оскільки він має бути затверджений НАЗК.

Як і раніше, організація перевірки покладається на керівника органа, на посаду в якому претендує кандидат. При чому перевірка кандидата має бути проведена лише за його письмовою згодою, у термін, що не повинен перевищувати 25 календарних днів із дня надання згоди (згідно із Законом №3206 цей строк становив 15 днів). Після одержання письмової згоди, орган, на посаду в якому претендує особа, не пізніше наступного дня насилає до відповідних органів запит про перевірку відомостей щодо особи, яка претендує на зайняття посади. До запиту додаються копії відповідних документів: письмової згоди кандидата на посаду, автобіографії, паспорта, документів про освіту, медичної довідки, військового квитка.

Очікується, що порядок проведення спеціальної перевірки та форма згоди на її проведення має бути затверджена урядом. Нагадаємо, що на даний час такий порядок врегульований Указом Президента України №33/2012 від 25.01.2012.

Законом розширений перелік відомостей про осіб, які підлягатимуть перевірці. До них, зокрема, віднесена інформація щодо:

1) наявності судового рішення, що набрало законної сили, згідно з яким особу притягнуто до кримінальної відповідальності;

2) факту, що особа піддана, піддавалася раніше адміністративним стягненням за пов'язані з корупцією правопорушення;

3) достовірності відомостей, зазначених в антикорупційній декларації;

4) наявності в особи корпоративних прав;

5) стану здоров'я (в частині перебування особи на обліку в психоневрологічних або наркологічних закладах охорони здоров'я), освіти, наявності наукового ступеня, вченого звання;

б) відношення особи до військового обов'язку;

7) наявності в особи допуску до державної таємниці, якщо такий допуск необхідний згідно з кваліфікаційними вимогами до певної посади;

8) поширення на особу заборони займати відповідну посаду, передбаченої положеннями Закону України "Про очищення влади".

Інформація про результати спецперевірки подається до органа, який надіслав відповідний запит, у 7-денний термін із дати його надходження (ст. 58). У разі встановлення за результатами перевірки розбіжностей у поданих претендентом відомостях (автобіографії та декларації), йому надається можливість надати письмове пояснення за таким фактом або виправити таку розбіжність. При встановленні за результатами перевірки відомостей про претендента на посаду, які не відповідають встановленим законодавством вимогам для зайняття посади, посадовець, що здійснює призначення, зобов'язаний відмовити претендентові у призначенні на посаду. Претендент на посаду вважається таким, що не пройшов спеціальну перевірку.

У разі надання претендентом на посаду підроблених документів або неправдивих відомостей, посадова особа, яка здійснює призначення, зобов'язана повідомити протягом 3 робочих днів про виявлений факт правоохоронні органи та відмовити претендентові на посаду. Орган, на посаду в якому претендує особа, на підставі одержаної інформації готує довідку про результати спеціальної перевірки за формою, що затверджена Кабінетом Міністрів України. Зі складеною довідкою мають право ознайомлюватися особи, щодо яких вона складена, та в разі незгоди – вони мають право подати свої зауваження.

Довідка про результати спецперевірки додається до документів, поданих особою, щодо якої прийнято рішення про її призначення.

5.2. Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення

Попереднім Законом №3206 було передбачено створення Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні правопорушення, (надалі – Реєстр) – електронної бази даних, держателем якої визначалось Міністерство юстиції України, що зобов'язане формувати та наповнювати його. Положення про Реєстр затверджене Наказом Міністерства юстиції України від 11.01.2012 № 39/5. Оприлюднення відомостей із реєстру забезпечувалося Мін'юстом на своєму офіційному веб-сайті із режимом доступу – <http://corrupt.informjust.ua/index.php>. Ресурс містить відомості про осіб, яких притягнуто до відповідальності за вчинення корупційних правопорушень, щодо яких судами прийняті відповідні рішення, що набрали

законної сили, а також відомості про накладення дисциплінарних стягнень за корупційні правопорушення, починаючи з 1 січня 2014 року.

Чинний Закон №1700 передбачив зміну назви згаданої бази даних. Відтепер вона має називатись «Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні або пов'язані із корупцією правопорушення» (ст. 59). Це обумовлено внесенням змін до ст. 1 Закону №1700 та розділу 13-А Кодексу України про адміністративні правопорушення, відповідно до яких поняття «адміністративні корупційні правопорушення» замінене на більш вдале визначення «адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією».

Положення про Реєстр відтепер повинно затверджуватись не Міністерством юстиції, а НАЗК, яке уповноважується вести його та формувати. Також до реєстру будуть заноситися дані про юридичних осіб, щодо яких застосовано заходи кримінально-правового характеру у зв'язку із вчиненням корупційного правопорушення.

Порядок внесення даних до реєстру та їх оприлюднення залишається майже той самий, що був визначений попереднім законом. Як і раніше, відкритим для безоплатного цілодобового доступу буде визначений перелік відомостей про фізичних осіб. Крім того, нормою закону встановлено аналогічний перелік щодо юридичних осіб.

5.3. Правила етичної поведінки

Одним із важливих антикорупційних інструментів є запровадження етичних стандартів поведінки в діяльності посадових осіб, що уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Розвинуті суспільства завжди пред'являли підвищені моральні вимоги до представників окремих професій, діяльність яких суттєво впливала на життя людей і суспільства: лікарів, правоохоронців, військових, педагогів тощо. Розвиток та ускладнення суспільних відносин, поширення корупційних ризиків з одночасним зниження впливу релігії в сучасному суспільстві змусив законодавця шукати нові форми впровадження етичних стандартів поведінки у діяльності публічних службовців.

Так чи інакше, корупційній діяльності ніколи не можна було запобігти лише важелями юридичної відповідальності, тим більше, жодними досконалими правовими нормами ніколи не вдасться врегулювати моральні засади поведінки чиновників. Тому єдиний шлях врегулювати неформальну сферу стосунків чиновників і громадян – максимально поширювати у публічній службі норми високоморальної поведінки.

Як вже зазначалося, 17.05.2012 був ухвалений Закон України «Про правила етичної поведінки», який втратив чинність 26.04.2015, одночасно із набранням чинності Законом №1700. Це пов'язано з тим, що в новий антикорупційний закон практично повністю увійшли всі положення згаданого законодавчого акта.

Для представників лісової галузі слід підкреслити, що правила етичної поведінки, які мають бути правовою основою для кодексів чи стандартів професійної поведінки, стали обов'язковими для дотримання всіма посадовцями державних і комунальних підприємств, включаючи держлісохорону.

Так, перелічені посадові особи повинні дотримуватися та зобов'язані керуватися вимогами семи статей Закону №1700, серед яких:

1. Додержання закону та етичних правил поведінки.

Це означає, що під час виконання своїх службових повноважень посадовець зобов'язаний неухильно додержуватися вимог закону та загально визнаних етичних норм поведінки, бути ввічливим у стосунках із громадянами, керівниками, колегами й підлеглими.

2. Пріоритет інтересів.

Посадовці, представляючи державу чи територіальну громаду, діють виключно в їхніх інтересах (стосується лише державних службовців і представників місцевого самоврядування).

3. Політична нейтральність.

Посадовці зобов'язані при виконанні своїх службових повноважень дотримуватися політичної нейтральності, уникати демонстрації у будь-якому вигляді власних політичних переконань або поглядів, не використовувати службові повноваження в інтересах політичних партій чи їх осередків або окремих політиків.

4. Неупередженість.

Посадовці діють неупереджено, незважаючи на приватні інтереси, особисте ставлення до будь-яких осіб, на свої політичні погляди, ідеологічні, релігійні або інші особисті погляди чи переконання.

5. Компетентність і ефективність.

Посадовці повинні діяти сумлінно, компетентно, вчасно, результативно і відповідально виконувати службові повноваження та професійні обов'язки, рішення та доручення органів і осіб, яким вони підпорядковані, підзвітні або підконтрольні, не допускати зловживань і неефективного використання державної і комунальної власності.

6. Нерозголошення інформації.

Посадовці не розголошують і не використовують в інший спосіб конфіденційну та іншу інформацію з обмеженим доступом, що стала їм відома у зв'язку з виконанням службових повноважень та професійних обов'язків, крім випадків, встановлених законом.

7. Утримання від виконання незаконних рішень чи доручень.

Посадовці, незважаючи на приватні інтереси, утримуються від виконання рішень чи доручень керівництва, якщо вони суперечать закону.

Вказаний принцип є вкрай важливим, оскільки на посадових осіб закон покладає обов'язок самостійно оцінювати правомірність наданих керівництвом рішень чи доручень та можливу шкоду, що буде завдана у разі виконання таких рішень чи доручень. У разі отримання для виконання рішень чи доручень, які посадовець вважає незаконними або такими, що становлять загрозу охоронюваним законом правам,

свободам чи інтересам окремих громадян, юридичних осіб, державним або суспільним інтересам, він повинен негайно в письмовій формі повідомити про це керівника органа, підприємства, установи, організації, в якому працює. Вибірні особи зобов'язані повідомити про такі факти НАЗК.

5.4. Викривачі корупції

Чинний Закон №1700 запровадив раніше невідомий вітчизняному законодавству інститут викривачів корупції – осіб, які за наявності обґрунтованого переконання, що інформація є достовірною, повідомляють про порушення вимог Закону №1700 іншою особою, таким чином надаючи допомогу в запобіганні й протидії корупції (ст. 53).

Отже, особа вважається викривачем, якщо:

- обґрунтовано переконана в достовірності інформації;
- повідомляє про порушення закону іншою особою.

Чинне законодавство передбачає такі заходи захисту з боку держави щодо викривачів корупції:

1. Правові.

Викривач або член його сім'ї не може бути звільнений чи примушений до звільнення, притягнутий до дисциплінарної відповідальності чи підданий з боку керівника іншим негативним заходам впливу (переведення, атестація, зміна умов праці, відмова від призначення на вищу посаду, скорочення заробітної плати тощо).

2. Організаційно-технічні.

За клопотанням викривача інформація про нього не може бути розголошена без його згоди, крім встановлених законом випадків тощо.

3. Інші заходи, які спрямовані на захист від протиправних посягань, передбачені Законом України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» (фізична охорона, охорона життя та майна, видача спецзасобів індивідуального захисту та сповіщення про небезпеку, заміна документів і зміна зовнішності, зміна місця роботи та навчання, переселення в інше місце, забезпечення конфіденційності відомостей про особу, закритий судовий розгляд).

Ці заходи застосовуються правоохоронними органами щодо викривача або його близьких осіб, коли існує загроза його життю, здоров'ю, житлу або майну.

Крім норм щодо статусу викривачів, закон врегулював правові засади розгляду анонімних звернень, що містять інформацію про корупційні дії. Як відомо, згідно із загальними положеннями Закону України «Про звернення громадян», анонімні звернення не розглядаються органами, до яких вони надійшли. Натомість Закон №1700 обумовив обов'язковий розгляд анонімного повідомлення за таких умов:

- якщо наведена в ньому інформація стосується конкретної особи;
- містить фактичні дані, які можуть бути перевірені.

Зазначається, що вимоги до анонімних повідомлень про порушення вимог Закону №1700 та порядок їх розгляду визначається цим законом. Зокрема, анонімки підлягають перевірці в термін не більше 15 днів від дня їх отримання, і цей термін може бути продовжений до 30 днів керівником відповідного органа. Якщо інформація в анонімному повідомленні підтверджується, керівник органа повинен вжити заходів щодо:

- припинення виявленого правопорушення,
- усунення його наслідків,
- притягнення винних осіб до дисциплінарної відповідальності,
- у випадках виявлення ознак кримінального або адміністративного правопорушення – інформувати спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції.

Постійний моніторинг оцінки ситуації з означених питань покладається на НАЗК, яке також зобов'язане проводити щорічний аналіз і перегляд державної політики в цій сфері.

Як і раніше, закон передбачив загальний обов'язок усіх посадових і службових осіб державних органів, органів місцевого самоврядування, державних і комунальних підприємств, інших установ та організацій державної або комунальної форм власності у разі:

- виявлення корупційного або пов'язаного із корупцією правопорушення;
  - одержання інформації про вчинення такого правопорушення працівниками відповідних державних чи інших публічних органів
- ужити заходів щодо припинення такого правопорушення,
- або
- негайно письмово повідомити про його вчинення спеціально уповноважений суб'єкт у сфері протидії корупції.

У разі порушення обов'язку вжити передбачених законом заходів щодо виявлення корупційного правопорушення, посадові особи несуть адміністративну відповідальність за ст. 172-9 КУпАП.

5.5. Зміни в кримінальній та цивільно-правовій відповідальності за вчинення корупційних злочинів

Законами України «Про запобігання корупції», «Про Національне антикорупційне бюро України» та доповненнями до них внесені деякі зміни до кримінального та кримінально-процесуального законодавства, що спрямовані на посилення відповідальності за вчинення корупційних злочинів.

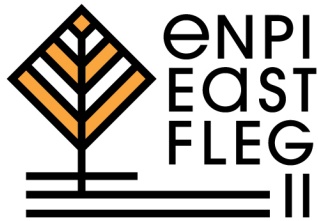
По-перше, окреслений перелік корупційних злочинів. Приміром, ст. 45 КК України доповнено приміткою, відповідно до якої корупційними злочинами вважаються злочини, передбачені статтями 191, 262, 308, 312, 313, 320, 357, 410, у випадку їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем, а також злочини, передбачені статтями 210, 354, 364, 3641, 3652, 368 – 369-2 цього Кодексу.

Зокрема, у лісовій галузі найбільш імовірно вчинення наступних злочинів:

- ч. 2 ст. 191 КК України – «Привласнення, розтрата або заволодіння чужим майном шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем»;
- ст. 210 КК України – «Нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів із бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням»;
- ст. 354 КК України – «Підкуп працівника підприємства, установи та організації»;
- ст. 364 КК України – «Зловживання владою або службовим становищем»;
- ст. 364-1 КК України – «Зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми»;
- ст. 365-2 КК України – «Зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги»;
- ст. 368 КК України – «Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою»;
- ст. 368-2 КК України – «Незаконне збагачення»;
- ст. 368-3 КК України – «Підкуп службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми»;
- ст. 368-4 КК України – «Підкуп особи, яка надає публічні послуги»;
- ст. 369 КК України – «Пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі»;
- ст. 369-2 КК України – «Зловживання впливом».

Судячи з побудови вказаної норми закону, наведений у ст. 45 КК України перелік корупційних злочинів є вичерпним.

По-друге, доповненнями до Закону України «Про Національне антикорупційне бюро» встановлено, що осіб, які вчинили корупційні злочини, не можна звільняти від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям, у зв'язку з примиренням винного з потерпілим, у зв'язку з передачею особи на поруки, у

зв'язку зі зміною обстановки. Крім того, до вказаної категорії осіб не можна застосовувати звільнення від відбування покарання, в тому числі – із випробуванням.

Законодавцем приведена у відповідність до Конвенції ООН проти корупції ст. 368-2 КК України («Незаконне збагачення»), диспозиція якої сформульована в новій редакції: «Набуття особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, у власність активів у значному розмірі, законність підстав набуття яких не підтверджено доказами, а так само передача таких активів будь-якій іншій особі». Очікується, що її диспозиція повинна стати ефективним механізмом у позбавленні злочинців незаконно добутого майна.

Одночасно із кримінально-правовими інструментами, законом запроваджено цивільно-правові засоби стягнення коштів, отриманих від корупційних оборудок. Так, ст. 233-1 Цивільно-процесуального кодексу України передбачено пред'явлення прокурором позову в інтересах держави про визнання необґрунтованими активів та їх витребування від осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, стосовно яких набрав законної сили обвинувальний вирок суду за вчинення корупційного злочину, або пов'язаних із ними юридичних осіб, які є власником (користувачем) майна, стосовно якого існують докази того, що воно отримано або використовується особами, щодо яких набрав законної сили вирок суду за корупційні злочини.

Якщо судом на підставі поданих доказів не встановлено, що активи або грошові кошти, необхідні для придбання активів, щодо яких подано позов про визнання їх необґрунтованими, були набуті на законній підставі, то суд визнає ці активи необґрунтованими, що тягне їх стягнення в дохід держави

www.enpi-fleg.org

